ARD review 37/2010

Architectural Research & Design

„ARD“, Centar za unapredjenje arhitektonskog projektovanja i istraživanja, Beograd

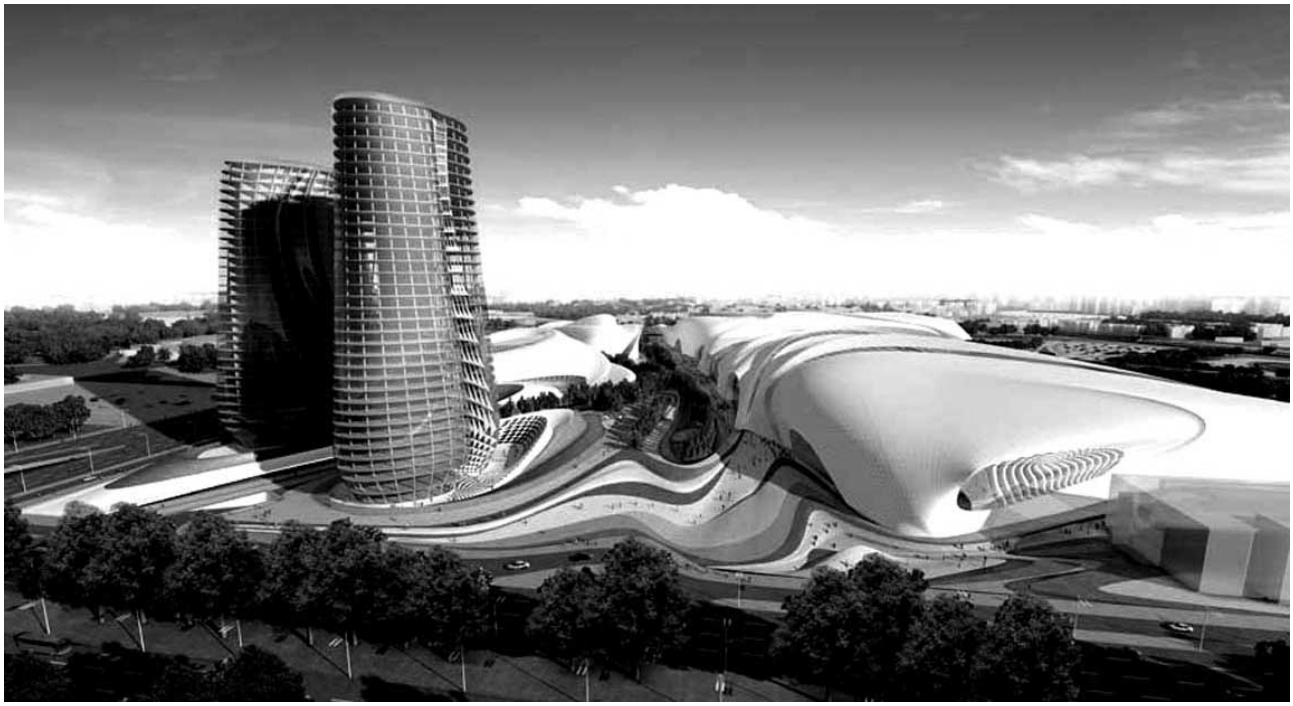

Zaha Hadid: Expo city, Cairo, 2009

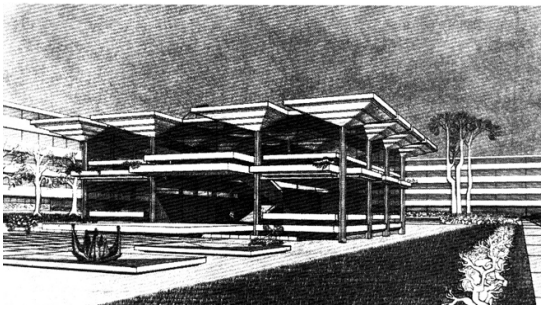

Miša Mitić: Obdanište, Blok 21, Beograd

Aleksandar Brkić: Multifunkcionalni objekat, Beograd

SADRŽAJ BROJA 37/2010:

● Aktuelnosti, 2–6 ● Posle 40 godina: Arh. Milosav Miša Mitić (1932–1970), 7–13 ● Tragom jedne studentske karakteristike, 14–15 ● Veliki arhitekti današnjice: Zaha Hadid, 17–36 ● Aleksandar Brkić: Multi–funkcionalni objekat na obali Save, 37–41 ● Marija Caran: Noć u gradu (olovka), 42 ● Grupa autora: Turistički centar na Sre–brnom jezeru, Veliko Gradište (Konkurski rad), 43–49 ● In memoriam: Arh. Alek–sandar–Backo Gligorijević (1921–2009), 50 ● In memoriam: Arh. Slavko Odavić (1932–2008), 51

Grupa autora: Turistički centar Srebrno jezero, V.Gradište

AKTUELNOSTI

Most

Kako nas obaveštavaju preko novina, ozlo–glašeni most preko Ade Ciganlije, lep kao Snežanina maćeha, zida se „punom parom“. Istina, nigde ne piše koliko je aneksa do sada potpisano, ali to su poverljivi podaci o kojima boranija i **ne treba ništa da zna**, jer bi sigurno, pod uticajem infernalnih inžinjer–skih snaga, tražila vanredne izbore. Sa tu–gom gledamo kako ovom operacijom ne dobijamo već **gubimo** jedan most, s obzirom da smo za iste pare mogli da dobijemo dva mosta. Dakle, mangupi su nas zavrnuli za ceo jedan most, koji mi plaćamo (a ko bi drugi?) i nikoga za to ne boli glava.

Opera ili...?

Pošto su svi pokušaji gradskih vlasti da se na Trgu republike staklenac zameni po malo nebuloznom gradskom galerijom, kao i ka–sniji pokušaji da se na istom mestu izgradi nova operska kuća, završili neslavno, dozvo–lite mi da izadjem sa novim daleko prag–matičnijim predlogom: dakle, vrlo ozbiljno i odgovorno predlažem (i zahtevam) da se na tom ukletom mestu izgradi auditorijum koji će zadovoljiti potrebe najširih narodnih ma–sa, a ne neke nabedjene intelektualne elite. Ovaj auditorijum bi se zvao „Cecilijanum“ i bio svetilište narodne muzike i turbo folka, u njemu bismo opet, posle duge i neopravda–ne višedecenijske pauze mogli da gledamo komade sa igranjem, pevanjem i **pucanjem** „Djido“ i ’Seoska lola“, tu bismo opet mogli da čujemo Baju „Malog Knindžu“ sa kolega–ma, tu bi navijači svih orijentacija svoju vulkansku energiju preusmeravali ka najple–menitijim ciljevima, tu bi se opet upalila iskra pravog srpskog duha i patriotizma! Za finansije se ne traba brinuti. Ako bi svaki deseti srbin bio spreman da u ovu plemenitu akciju uloza samo po 200 din. (2 eura), imali bismo na samom startu 2.000.000 eura, na osnovu kojih bi se lako mogao dobiti kredit od MMF–a pod najpovoljnijim uislovima, koji bi bio isplaćen i pre roka. Sve što je potrebno, je malo inicijative, dobre volje i iskrenosti da se prizna šta su prave vrednosti I kulturni dometi srpskog naroda. Pa gde su razni festivali, pa partijske konvencije, pa kongresi i partijski skupovi, pa salonske reprize Guče (svadbarski kupus bi se služio van zgrade, na trgu), pa mjuzikli i operete i još puno, puno, koječega. Pod mudrom dirigentskom palicom, ovaj auditorijum bi procvetao i isplatio se već nakon nekoliko godina, jer bi bio pun k’o oko, a i stranci bi navalili da vide čudo nevidjeno. To bi bio naš jedinstveni i autohtoni kulturološki brend, dok bi opera bila samo bleda kopija izvikanih evropskih operskih kuća! Zapamtite, sa nacionalnim Cecilijanumom bismo brže stigli u Evropu. I da znate da se uopšte ne zezam, to najozbiljnije mislim, a vi ćete se složiti ako se samo malo otrgnete od vaših visokoparnih malogradjanskih šablona.

Nacionalne penzije

Konačno, sa velikim zakašnjenjem saznajemo da su dodeljene još 52 nove nacionalne penzije, da su kajmak pokupili književnici (i fariseji) njih 19, a da su arhitektima dopale dve (sic!) penzijice i to Mihailu Mitroviću i Milanu Lojanici. Dakle, opet kašičicom, tek koliko da se kaže da su i arhitekti u igri. Što se dobitnika tiće, nema dileme, pare su otišle u prave ruke. Prof. Mitrović je doajen srpske arhitekture, još uvek svež i aktivan, predsednik Akademije arhitekture Srbije, pri–

mer svima nama, kako se treba boriti bez obzira na godine i nedaće, dok je Profesor Lojanica, odličan arhitekta i pedagog, redovni akademik SANU, itd, itd. Ne, ne, što se tiče njih dvojice, sve je u redu. Omastiće brke, ali su, vala, i zaslužili...

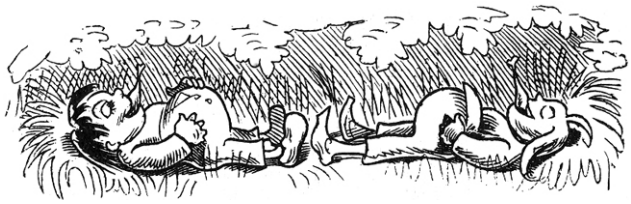

Medjutim, šta je na pr. sa profesorima Vladom Ivkovićem, Bracom Ličinom, Acom Stjepanovićem i mnogim drugima (pominjem samo najstarije), izuzetnim pedagozima i stvaraocima, članovima Srpske Akademije inžinjerskih nauka i Akademije arhitekture Srbije, dobitnicima brojnih nagrada i prizna–nja? Da li i oni imaju neke šanse u odnosu na anonimne literarne anonimuse? Na žalost, sudeći po svemu, ovo je trenutno sve što im sleduje:

Metro

Izgleda da su rusi (a možda i kinezi) iskazali izvestan diskretni interes za naše probleme vezane za metro. Došlo je do nesporazuma u vezi potrebne dokumentacije (imamo li je ili ne, ako je imamo da li je validna i aktuelna ili ne, itd), pa je, kako smo (mo–žda pogrešno) obavešteni, gradonačelnik G.Djilas navodno izjavio kako nije zaintere–sovan za ruse. To je veoma razljutilo ener–gičnog zastupnika teškog (jedinog) metroa akademika AAS G. Branu Jovina koji je u jednom oštrom pismu Predsedniku republike nebiranim rečima zatražio opoziv G. Djilasa, ne vodeći računa o činjenici da je aktuel–na politička situacija i klima trenutno krajnje nanaklonjena takvim nerealnim i radikalnim zahtevima. Demokratska stranka je jedva zataškala razne finansijske mutljavine pret–hodnog gradonačelnika (verujem da ih i nije bilo, ali kad neko izidje na zao glas, kriv je i ako je nevin), pa bi sad smenom i ovog aktuelnog stavila sebi definitivno omču na vrat. A siroti G.Djilas do sada nije ništa sam zamutio, sve je nasledio – i operu, i most, i metro i sve ostalo..., a bilo je toga dosta! Ispetljava siroma' kako zna i ume – operu je elegantno otkačio (ako je pametan, prihvatiće ideju sa Cecilijanumom, to bi i njemu i stranci podiglo rejting), most je morao da nastavi, prethodnik se suviše zaglibio, a što se tiče metroa, dao je izjavu koja svedoči o njegovom realizmu i poštenju: „U projekat metroa ćemo ući kada budemo imali ekonomsku snagu da projekat i realizujemo".
A to znači **malo sutra!** (vidi crtež levo).

Arhitekta Brana Jovin i metro

Ako neko već godinama vodi bespoštednu i neravnopravnu bitku za ispravnu ideju „teš–kog", odnosno jedinog pravog metroa, to je G.Brana Jovin koji je u doba legendarnog gradonačelnika Branka Pešića bio neformal–ni gradski arhitekta i za sobom ostvario ma–estralne realizacije kao što su Knez Mihaj–lova ulica, zgrada Urbanističkog zavoda Be–ograda, arhitektonska obrada Mostarske pe–tlje u Beogradu, itd. Svestan svoje profe–sionalne nadmoći, a nesvestan svog bespo–moćnog penzionersog statusa, nakon dese–tina dopisa u javnim glasilima i bezuspešnih intervencija na svim nivoima G.Jovin postaje sve ljući i sve oštrije reaguje, da bi u je–dnom trenutku prešao granice uobičajenog

lepog ponašanja i osuo drvlje i kamenje na sve gradske glavešine koji očijukaju sa tzv. lakim metroom, odnosno nekom varijantom unapredjenog tramvaja.

I tog trenutka. G.Jovin počinje da gubi bitku. Ugladjenim načinom on bi mogao da kaže i dokaže da je u pravu (a u suštini i jeste u pravu), ali kada digne ton i izgubi kontrolu nad onim što govori, on onda gubi pristalice i ostaje sam „kao u Srijemu Rajko“, nanoseći veću štetu od koristii kako onome za šta se bori, tako i samom sebi.

I tako je došlo do situacije da je predsednik Akademije arhitekture Srbije Prof. Mihailo Mitrović, uz podršku ostalih članova, bio prinudjen da u ime Akademije odbije potpisivanje Jovinovih ekstremnih dopisa, što je njega, razuljivo, još više naljutilo i razočaralo, a njegovi budući koraci nam za sada nisu poznati.

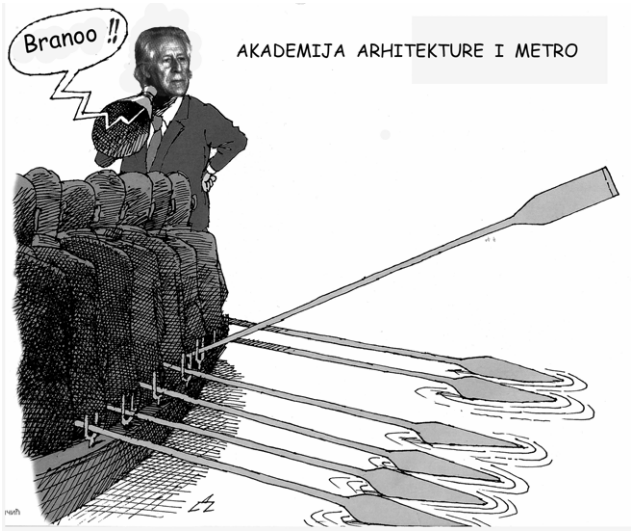

Prilagodjena karikatura D.Petričića iz „Politikinog“ kalendara

Današnja politička situacija u Srbiji zahteva puno sitnih i jeftinih uspeha koji će povećati rejting vladajućih stranaka, a ne skupu investiciju koja će početi da funkcioniše tek nakon desetak godina. G. Jovin će morati veoma dokumentovano i bez emocija da ubedi javnost a političare pre svega:
– da „teški“ metro uopšte nije toliko skuplji od „lakog“ koliko tvrde pristalice „španske“ opcije, a da je mnogo kvalitetnije rešenje,
– da je dokumentacija koju pominje još uvek dovoljna i aktuelna za donošenje meritornih odluka (ovo će biti i najteže).

Istovremeno, G.Jovin bi trebalo da shvati (a verovatno i shvata) da je cela ova furtutma koju diže samo akademskog značaja, jer **nikakvog** metroa niti ima niti će ga biti. Za to je potrebno pravo božje čudo, a ja se bojim da je od nas i Bog dig'o ruke. Ukoliko je toga zaista svestan, a diže frku samo radi frke, na zdravlje mu bilo ali to može i bez uplitanja drugih, on to radi najbolje.

Medjutim, ako G. Jovin **zaista** želi da sizifovski nešto pokrene, onda će morati:
– ili da sklopi dil sa najjačom opozicionom partijom koja je spremna da preko metroa pojača svoj rejting, uz angažovanje svoje infrastrukture (tzv. pakt sa djavolom),
– ili da se probije do **pravih** vladara ove zemlje koji delaju u senci i njih argumentovano ubedi u probitačnost cele akcije,
– ili da animira neku moćnu kuću za lobiranje ili posredovanje (stranu ili domaću) koja bi našla interes za propagiranje i organizovanje ove akcije, itd. ltd.

U svakom slučaju, G.Jovin ne treba da zaboravi da su u našoj zemlji penzioneri prezrena, ponižena i suvišna subkategorija gradjana na koje se gleda sa mešavinom sažaljenja i gadjenja. Samim svojim angažovanjem, penzosi osudjuju na propast svaku pa i najplemenitiju akciju, (vidi sledeći prilog), a G.Jovin je, na žalost i sam penzos...

G. Jovin me neodoljivo podseća na Sv. Jovana Krstitelja, koji je ljude bučno i agresivno prizivao svesti, zdravom razumu i pokajanju. Obojica su u pravu, ali kako je **Jovan** prošao to znamo, a kako će proći **Jovin** to ćemo tek videti.

v

Pomešaj se s mekinjama, poješće te svinje...

(Tragom jednog pisma iz „Politike“ od 6 juna 2009)

„Tako ti je, moj pokojni oče,
i zec šilji plajvaz na siroče!“
(Srpska verzija Hamleta)

Molim Vas da prvo pažljivo pročite tekst u desnoj margini, iz koga se vidi kako je šef restorana SOKOJ kluba u Beogradu, po kratkom postupku ispratio grupu nekada uglednih arhitekata a sada skromnih penzosa, čija konzumacija nije bila u skladu sa nepisanim standardima ovog ekskluzivnog mesta. Kad sam ovo pročitao, prvo sam se zgrozio, a onda malo razmislio i počeo da istražujem. Hajde prvo da vidimo šta je to SOKOJ?

SOKOJ je Organizacija muzičkih autora Srbije koja navodno štiti autorska prava svih koji imaju bilo kakve veze sa muzikom, a mišljenja o njenom poslovanju su veoma kontradiktorna, od krajnje afirmativnih do drvlja i kamenja (sukob sa RTS, itd). Po sebi se razume da je, pošto se u tom procesu menadžerisanja okuplja jako veliki broj zainteresovanih subjekata, potrebno raspolagati i sa nekim mestom, recimo klub–restoranom, gde bi se svi ti brojni aranžmani, angažmani, ugovori i mutljavine po starom srpskom običaju omastili i zalili. I tako je formiran klub restoran SOKOJ u, kako i sam autor ovog dopisa priznaje, „zaista prijatnom ambijentu“.

Tragajući po Internetu pronašli smo da je ovaj „prijatni ambijent“ porodični biznis i da ga vode izvesni Gospodin Branko, njegova supruga Gospodja Mica, ćerka Snežana i sin Nebojša.

E, ali „prijatni ambijenti“ ne nastaju sami po sebi. U njih se ulaže, troškovi njihovog održavanja su pozamašni, a vlasnici žele da im se uložena sredstva brzo vrate i umnože. I tu je Gospodin Branko sa familijom napravio kardinalnu grešku: umesto da ovakav raj bude zatvo–renog tipa i pristupačan samo proverenim trošadžijama, registrovanim članovima kluba (kao na priliku, klub „Privrednik“), on je, u dobroti srca svoga, vrata kluba otvorio svima, ne sluteći da će se njegovom pozivu odazvati i skromni penzosi–arhitekti, sa mišijim penzi–jicama, ali beznadežno uvereni da im njihova, još uvek zvučna imena, dozvoljavaju pristup ovako ekskluzivnim mestima!

I tako, sakupe se gospoda arhitekti, poruče po kaficu i čašu vode, neki drmnu po sokić a najbogatiji medju njima

Бахати шеф ресторана СОКОЈ клуба

Група архитеката из генерације 1956. год. неколико месеци се окупља једном месечно од 17.00 до 19.00 часова, у клубу СОКОЈ у Улици Мишарској бр. 12 (у дворишту) и уз кафу, сокове, пиће, палачинке и пите у заиста пријатном амбијенту, уз љубазно младо особље, евоцира успомене из давних студентских дана, наравно и уз све текуће догађаје и проблеме из живота и наше струке.

Одмах да напоменем, ми смо у годинама са децом и унуцима и у ресторане и кафане не долазимо само да бисмо пили и јели нити смо тако васпитани, а истини за вољу ни наши буџети нам нажалост то не дозвољавају.

У среду 3. јуна, у време када је клуб полупразан дакле од 17.00 до 19.30, пошто смо уз пиће, сокове и палачинке прокоментарисали догађаје са последњег излета и платили своје рачуне, немало смо били изненађени када нам је шеф клуба (ресторана) саопштио, у врло отвореној форми, да нисмо пожељни гости јер са цехом који ми учинимо не може да покрије ни прање чаша. Дакле, избачени смо из ресторана као последњи клошари. При изласку из клуба, сам му се обратио (писац ових редова арх. Б. Шандоровић), без срџбе и гнева, речима да то што чини није лепо а одговор који сам добио био је у стилу београдских мангупа, али без стила, као кад хоће неко да вас увреди, понизи, „откачи”, и избегне сваку расправу о својој неприкосновеној одлуци: „Да господине потпуно сте у праву”.

Такође, приметио сам, у току опслуживања, да се ништа боље не понаша ни према запосленом особљу.

Многи од нас су уложили деценије живота у изградњу Београда као пројектанти и извођачи, а гдин шеф ресторана уместо да му буде част што су му гости двадесетак архитеката одлучује се на такав нецивилизацијски чин. Како измећу гостију и уваженог шефа клуба не би долазило до неспоразума, предлажемо да шеф лимитира доњу границу рачуна испод које гости не би требало ни да улазе у клуб.

Овај догађај нека буде опомена будућим гостима. А и знак градској инспекцији (која је већ обавештена) да овим поводом предузме мере у складу са прописима.

Група архитеката из клуба СОКОЈ-а: Б. Шандоровић и остали

Пошто остали потписници нису учествовали у писању овог текста, њихова имена су нам позната, али их не наводимо.

bogme, poruče i palačinke, pa sede, sede, sede celo popodne i pričaju, pričaju, priča–ju, a šef restorana sa indignacijom konsta–tuje da dvadesetak ove vremešne gospode prave manji račun od onog harmonikaša u ćošku koji sam jede Šatobrijan za dve osobe i zaliva francuskim Božoleom iz 1986 (bila je to dobra godina).

Prestrašen mogućnošću da mu ovakvi gosti svojom pojavom i nepriličnom konsumacijom rasteraju ostale, fertilne posetioce, šef resto–rana upoznaje cenjene arhitekte sa činje–nicom da njihov ceh ne pokriva ni pranje čaša i da kao takvi ne mogu biti dobro došli u ovako ekskluzivnom lokalu, što doti–čne do te mere vredja da o tome upoznaju i širu javnost preko „Politike“. Dabome, posle ovog dopisa, poseta lokalu se verovatno udvostručila, jer su nakon ove „intelektuialne deratizacije“ džiberi–trošadžije osetili da opet mogu da uživaju u „prijatnom ambijentu“ oslobodjenom od tamo nekih intelektualaca. Ovo je mesto za mlade, lepe i bogate, a ne za stare i siromašne, neka ovi drugi idu u klubove penzionera, tamo gde im je i mesto! Ovde se kafa pije posle bogatog ručka, a ne kao jedina porudžbina...

* * *

To su činjenice, a ja još ne mogu da sebi dodjem od čuda kako su se ove moje poštovane kolege uopšte USUDILE da dodju na jedno ovako prestižno mesto, i kako ih mnogo ranije nisu uklonili!? Kakve veze oni imaju sa muzičkim biznismenima, glamu–roznim umetnicima i estradnim mešetarima? Da su se tokom svog profesionalnog života manje bavili kreacijom a više akumulacijom, i oni bi imali po 17 knjižica i desetak sefova u zemlji i inostranstvu, i oni bi bili dobrodošli na ovakvim rajskim mestima. Sami su svoju starost trasirali, a pošteni arhitektonski posao se nikada nije isplaćivao.

Sledi pitanje: ako se šef restorana neprilično poneo prema penzosima, zašto se nisu požalili ljubaznim vlasnicima: Gospodinu Branku, Gospodja Mici, ćerki Snežani ili sinu Nebojši koji bi šefu skrenuli pažnju da su ar–hitekti možda siromašni ali da i oni imaju dušu? A onda mi je pala na pamet zastrašujuća misao: šta ako je dotični šef i sam član porodice, šta ako je to glavom i bradom Gospodn Branko ili sin mu Nebojša? Šta onda? Pa, onda ništa...

Konačno, umesto da se smucaju po raznim tudjim gnezdima, zar ne bi bilo bolje da su kolege pokrenule inicijativu da se oformi klub–restoran Saveza arhitekata gde bi bili kod svoje kuće. Stvar je, medjutim, u tome što arhitekti kao profesija, još od pokojnog F.L.Wrighta nisu trošadžije. Oni nisu stipsare, ali ni rasipnici. Popodne se pije kafa, a ne krka jagnje sa ražnja. Klub–restoran Saveza arhitekata bi bakrotirao posle nedelju dana. A naši prijatelji su zalutali na pogrešno mesto i nadam se da su se opametili.

Bilo kako bilo, sve je to već prošlost, ali pou–ka je ostala. Ovaj tužan dogadjaj je samo odraz ukupnog položaja arhitekata u našem današnjem društvu, a posebno penzionera. Nisu svi fini ambijenti za sve fine ljude. U ovoj zemlji biti penzos je prokletstvo, a nešto još gore od toga je biti penzos–arhitekta.

Što se, pak, tiče klub–restorana SOKOJ, želim im puno uspeha u poslovanju, a ono što mogu za njih da učinim je da ih sa mojom skromnom penzijicom zaobilazim u širokom luku. Znam ja dobro 'di mi je mesto!

POSLE 40 GODINA
Arh. MILOSAV–MIŠA MITIĆ
1932–1970

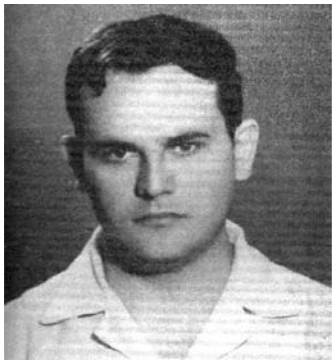

Kao da je prošlo 40 dana a ne 40 godina od rastanka sa mojim nezaboravnim i neza–boravljenim kolegom, prijateljem i kumom, arhitektom Milosavom–Mišom Mitićem, jed–nim od najtalentovanijih i najzrelijih kreati–vaca 60–ih godina u našoj zemlji, a u Srbiji svakako. Još na studijama, blesnuo je medju nama kao meteor, osvetlio (a mene i prosvetlio) svojim bleštavim talentom, a onda se isto tako naglo i neočekivano izgubio u nekim nepojamnim zvezdanim prostorima. Teška bolest ga je oborila u mladim danima, kada je tek počeo da se afirmiše na širem planu, tako da smo samo mi, njegovi najbliži prijatelji i partneri bili u potpunosti svesni njegovih kapaciteta i po–tencijala koji su tek počeli da iz planova prerastaju u izgradjene objekte.

Tokom studija bio je neprikosnoveni lider na godini i to do te mere da mu čak nismo ni zavideli, kad je neko do te mere superioran, onda mu ne zavidiš već, ako si pametan, gledaš da od njega što više naučiš. Ono što smo mi s mukom osvajali malo po malo, step by step, to je njemu bukvalno izviralo iz prstiju, kao da je opsednut nekim dobrim duhom inspiratorom, „dajmonom“, moglo bi se reći. Bio je moćan sintetičar i umeo da, na nepojmljivo lak i ubedljiv način, poveže funkciju i konstrukciju sa svežim i atraktivnim oblikovanjem. Na taj način se daleko pre ostalih odvojio od Medjunarodnog stila i uplovio u vode tzv. Pozne moderne vešto kombinujući primarnu i sekundarnu plastiku.

Ta neverovatna kombinacija racionalnog i inventivnog (skoro ekspresivnog) pristupa, bila je uvek jasna, logična i svakom shvatljiva, tako da sam se pribio uz njega kao ratno siroče vetrom nošeno i upijao svaki njegov potez, kao što su nekoliko vekova ranije Leonardovi učenici na sve načine pokušavali da se ugledaju na velikog starog majstora.

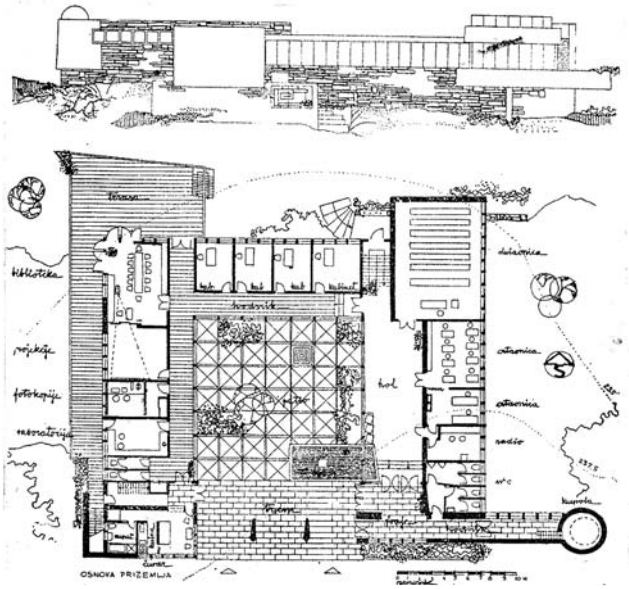

Opservatorija, Studentski rad, 1955

Još na četvrtoj godini krenuo je sa konkur–sima i već na prvom, za zdravstvene stanice u Bosni i Hercegovini dobio I nagradu i buk–valno pregazio sve konkurente. Ubrzo zatim, na teško prohodnom terenu u Hrvatskoj, na konkursu sa istom temom, dobio je četvrtu nagradu u stravičnoj konkurenciji. Tada je Prof. Kliska izjavio da će jedino Miša biti neko i nešto, dok nas ostale čeka neizvesna sudbina sive arhitektonske mase. To naljuti nekoliko nas (Leona Lenarčića, Ivana Petro–vića, Ivana Simovića i mene) pa se prvo svojski napnemo i takodje dobijemo nekoliko nagrada i otkupa, a onda predložimo Miši da se uortačimo, što on i pristane.

Radili smo brzo i amišno. Nakon većeg broja otkupa i posebne nagrade za naselje „Lepenica“ u Kragujevcu, zalomi nam se II povišena nagrada za Centralnu zonu Novog Beograda sa detaljnom razradom Bloka 21 u okviru koga je Miša uradio i svoj diplomski rad, Centar mesne zajednice koji bi i danas bio aktuelan i upotrebljiv.

M.Mitić: Diplomski rad, Centar MZ u Bloku, N.Beograd

Od stambenih objekata koje je Mitić realizo–vao u Bloku 21 (zajedno sa Lenarčičem, Pe–trovićem i Čankom) izdvaja se objekat B, P+10 kao egzemplarni reprezent tzv. Obno–ve rane (herojske) Moderne 20–ih po jedno–stavnosti, efektnoj ideji i eleganciji./

Objekat P+10 u Bloku 21 na Novom Beogradu (sa Lenarčićem, Petrovićem i Čankom

U istom bloku, Mitić projektuje i izvodi školu i obdanište. To su dva ozbiljna neobrutalisti–čka objekta na kojima dominira armirani beton, u to doba jedini materijal u kome su

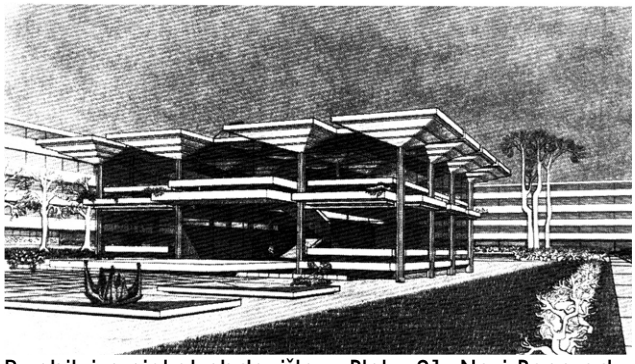

Prvobitni projekat obdaništa u Bloku 21, Novi Beograd

se mogle (bar donekle) kreirati slobodne forme.

Nakon prve, druge i treće nagrade na kon–kursu za tipske stambene zgrade Zavoda komunalnih deltiatnosti Srbije (1959), realiza–cije nekoliko stotina stanova u naseljima Li–man 1 i 2 u Novom Sadu kao i više otkupa na javnim konkursima, grupa se raspala jer su Ivan Petrović, Leon Lenarčič i Ivan Simović napustili zemlju i prešli u Englesku. Miša i ja smo ostali sami i nakon dobijenog konkursa za objekte u Bloku 29 na Novom Beogradu, otpočeli sa njegovom realizaci–jom. Ovde je Miša posvetio posebnu pažnju oblikovanju eksterijera koje je prevazišlo u to doba uobičajene brutalističke manire.

Kalkani stambenih objekata u Bloku 29 na N.Beogradu

Kod svih većih operacija koje smo zajednički projektovali i realizovali, nekako se ustalilo da Miša projektuje prateće objekte, pre sve–ga škole i obdaništa. U Bloku 29 posebnu je pažnju posvetio centru mesne zajednice, koji je ujedinjavao lokalne funkcije administra–cije, trgovine (samoposluga i veći broj pro–davnica), ugostiteljstva (kafane i restoran) i kulture (univerzalna sala, biblioteka). Fasade

su kasnije izmenjene, jer je investitor zahtevao prefabrikovane elemente, ali lično smatram da je prva varijanta, koju ovde prikazujemo, prilagodjenija arhitekturi celog bloka i da bolje reprezentuje Mišin kreativni potencijal.

Za razliku od mene koji sam se nerado udaljavao od stanovanja (gde sam se osećao kao kod svoje kuće), Miša je bio pravi rasni univerzalni arhitekta koji je bio sposoban da se visoko profesionalno unese u bilo koju oblast arhitektonskog stvaralaštva. Bio je debelo informisan o zdravstvenim objektima, školama (od osnovnih do fakulteta), dečjim ustanovama (tu je bio neprevazidjen), administrativnim, stambenim, ugostiteljskim, komercijalnim i poslovnim sadržajima, i nigde nije improvizovao, sve što je radio bilo je bez zamerke!

Svi smo bili fascinirani lakoćom kojom je Miša baratao prostorom tokom projektovanja. Većina nas je do rešenja dolazila mučno, korak po korak, dok je on bio u stanju da za tren oka izbaci više rešenja koja su sva bila kvalitetna, tako da mu je osfajalo samo da izabere ono koje mu se najviše svidjalo.

Osim centra mesne zajednice u bloku 29 na Novom Beogradu, prikazujemo projekte škole i dečjih ustanova (realizovanih) u istom bloku. Nadam se da ćete osetiti jedan jedinstveni projektantski postupak koji je negde izmedju na prelazu izmedju neobrutalizma i pozne Moderne, odnosno u vrhunskom trendu svetske arhitekture u periodu u kome su projekti nastali (1968/69). Šteta je što naši izvodjači nisu bili sposobni da ove objekte kvalitetno izvedu, tako da su realizacije samo bledi odblesci njegovih ideja.

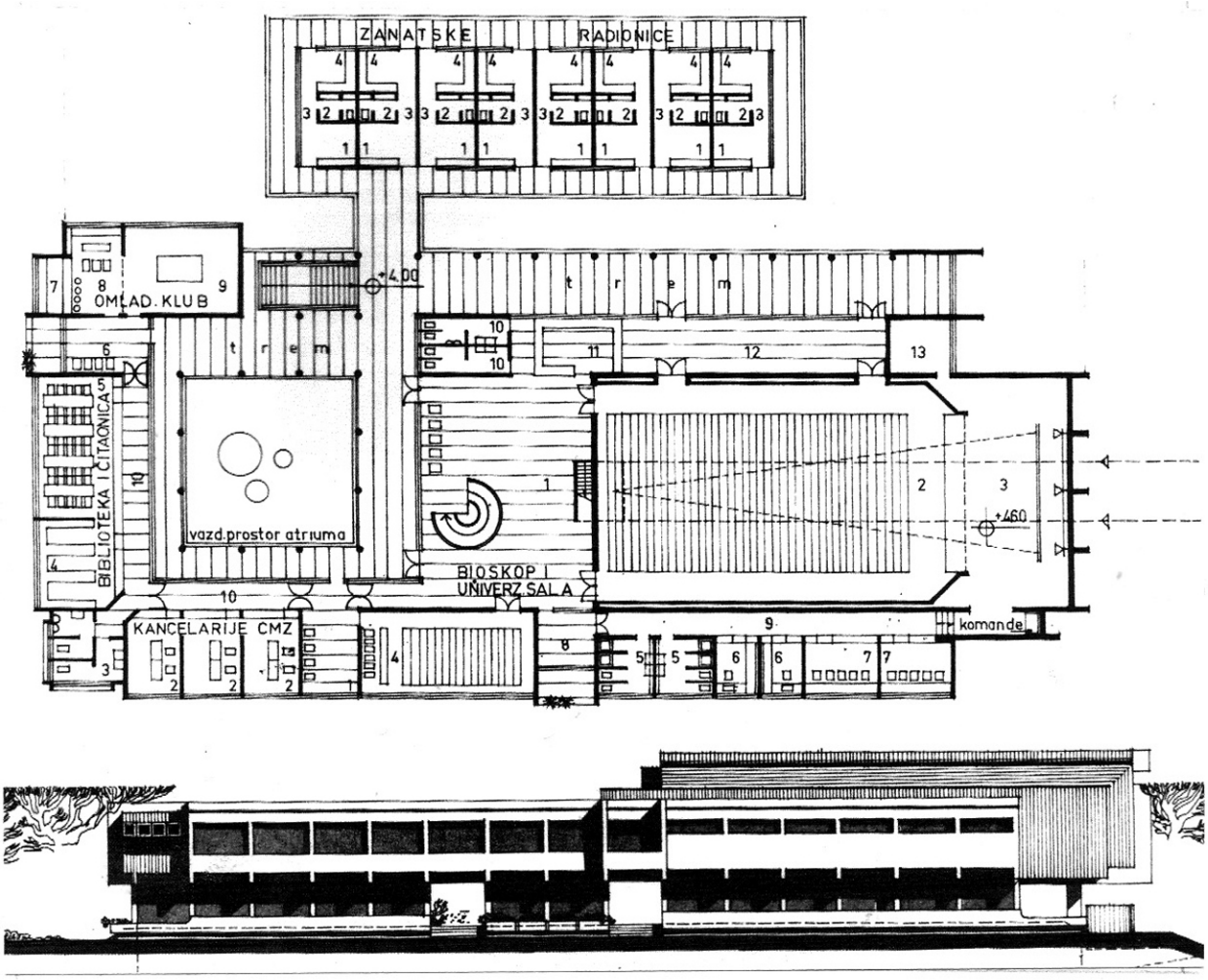

Centar mesne zajednice u Bloku 29 na Novom Beogradu, prva varijanta ,1968/69

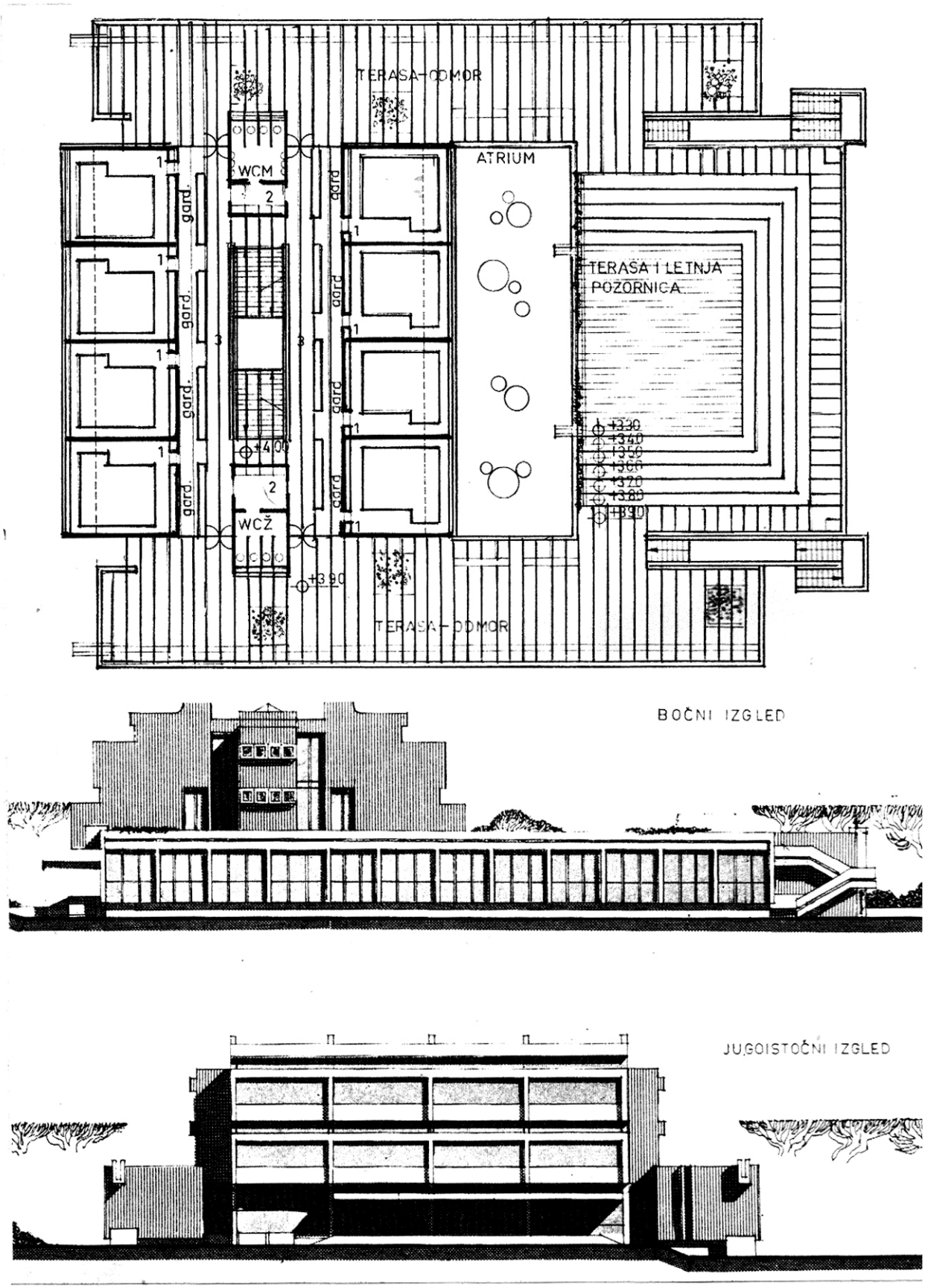

Projekat osmogodišnje škole u Bloku 29 na Novom Beogradu (nerealizovao) 1968/69

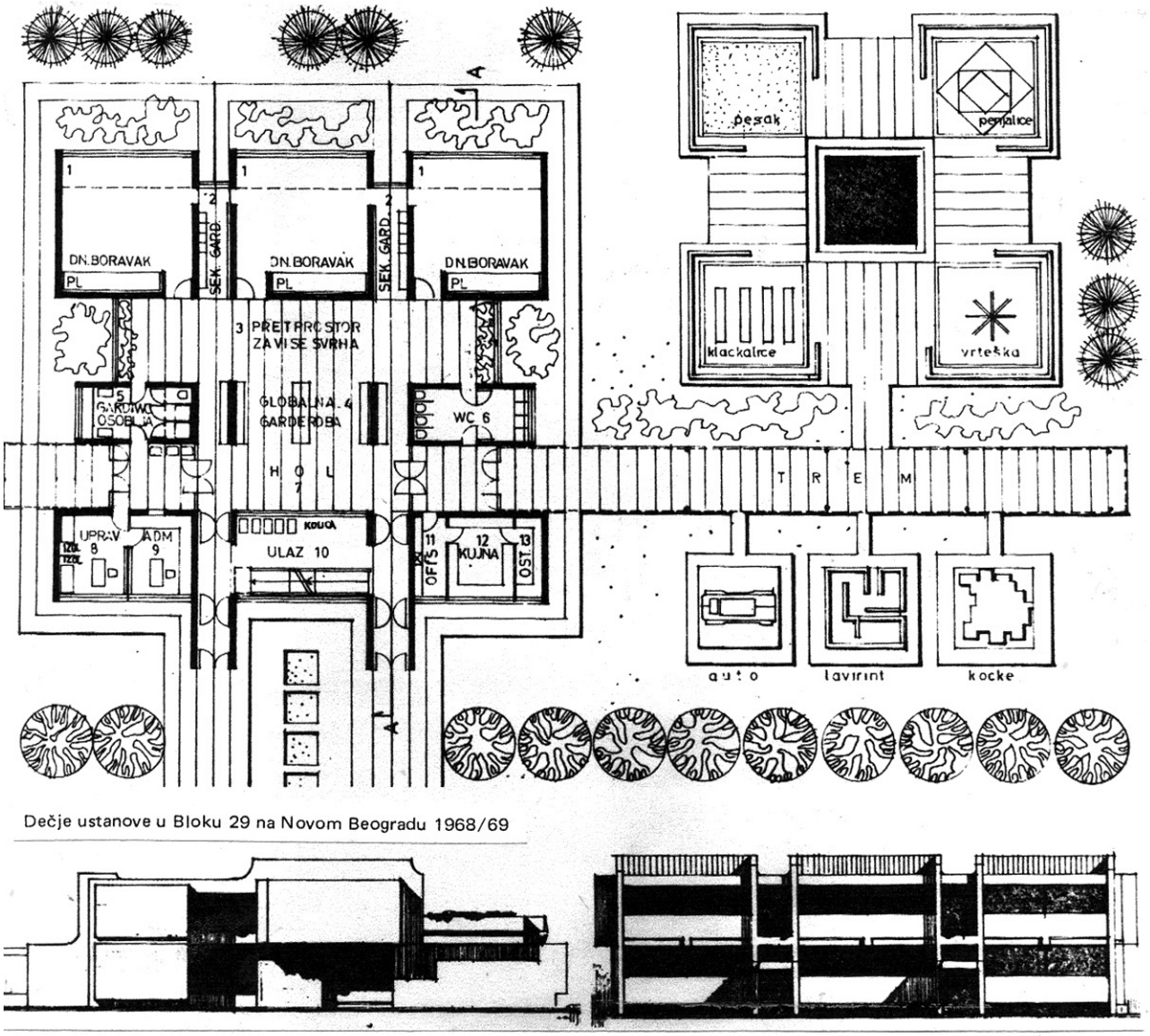

Dečje ustanove u Bloku 29 na Novom Beogradu 1968/69

Nakon preseljenja I.Petrovića i I.Simovića 1964. u Englesku, Miša Mitić zajedno sa L. Lenarčičem i M.Čankom dobija III nagradu na konkursu za stambene objekte u Bulevaru Revolucije u Beogradu 1968, i otkupe na konkursima za:
– Stambeno–poslovni kompleks u Velenju, 1965,
– Urbanističko rešenje centra Prijedora, 1965.

1968 god. i Lenarčič odlazi za Englesku, a Mitić sa Čankom na konkursima dobija:
– II nagradu za Blok 23 na Novom Beo–gradu, 1968,
– III nagradu za Blok 22 na Novom Beo–gradu,1968,
– II nagradu za tri stambene kule u Novom Sadu, 1968,
– Otkup na konkursu za stambene objekte u ul. Vojvode Stepe u Beogradu 1969,

Medjutim, tokom 1969, Miša Mitić se teško razboljeva i uprkos naporima naših i stranih lekara, umire početkom 1970 godine, osta–vljajući iza sebe suprugu Nadeždu sa ćer–kom Vesnom, ostavljajući jedan impresivni opus koji je tek trebalo da se razgrana i ra–scveta i ostavlja u svima nama koji smo ga poznavali i voleli prazninu koju ni sada nakon 40 godina nismo uspeli da popunimo. Nedostajao nam je, nedostaje i nedostajaće do kraja našeg zemnog bitisanja...

* * *

Miša Mitić je bio izvanredan grafičar iako je tvrdio da nikada nije nameravao da se bavi likovnim delatnostima koje je svodio na lake i nonšalantne crteže i skice u tušu, ponekad doterivane voštanim kredama. Ovde prikazujemo dva njegova crteža iz Splita koja svedoče o jednom veoma istančanom likovnom senzibilitetu praćenim krajnje nonšalatnom i šarmantnom tehnikom. U izvesnom smislu ove skice podsećaju na najbolje crteže velikog majstora arh. Zorana Petrovića, ali sa izraženim individualnim pečatom. Na žalost, ovih crteža je ostalo malo jer smo u to doba bili lakomisleni i nismo sistematski čuvali naše crteže, skice i planove, što nam se tek sada, nakon pola veka, sveti. Teško nam je da rekonstruišemo rad i životne tokove ne samo naših najbližih prijatelja, već i naše sopstvene. A što se tiče Miše, beleške o njemu se mogu naći u Informativnom biltenu Centra za stanovanje 26/80 i broju 16/2000 ovog našeg časopisa.

* * *

Kao čovek, Miša je bio vrcav i duhovit do suza. On nije morao da se trudi da bude duhovit, njegov svakidašnji govor je prosto bio prožet spontanim cakama, uzrečicama, komentarima, aforizmima, upadicama, poštapalicama, kalamburima, parafrazama, metaforama a često se izražavao i preko karikatura koje su u sebi nosile pečat neke dobroćudnosti pa su sa zadovoljstvom prihvatane i bile efikasnije od nekih potencijalnih oštrih kritika. Na sledećoj strani prikazujemo jedan njegov takav, do sada neobjavljivan, serijal posvećen mom radu na doktoratu i mogućim posledicama istog. Skrećem vam pažnju na veoma čist i rafiniran grafički stil izražavanja iz koga se vidi da je Miša mogao da bude jedan od naših najvećih profesionalnih karikaturista da ga je to interesovalo. Medjutim, karikatura je za njega bila samo uzgredna zanimacija, tako da su njegovi potencijali ostali znani samo uskom krugu njegovih najbližih.

Autor crteža: Arh. Milosav–Miša Mitić **Uvodni tekst: Arh. Mihailo Čanak**

KRATKA ERA STRAŠNIH MIŠEVA U INSTITUTU ZA ISPITIVANJE MATERIJALA SRS

Ovaj proročanski serijar crteža nastao je 1967 godine, dakle, pre više od 40 godina. Radili smo u Institutu za ispitivanje materijala SRS, u kome je Profesor Branko Žeželj bio bog, a njegova batina gradjevinski inžinjer, a kasniji direktor instituta Miloš Banić inače, verovali ili ne, privatno moj veliki prijatelj, a poslovno po prirodi posla najcrnji dindušmanin! Gradjevinci su arhitekte tretirali kao egzotične urodjenike, tako da su neki bežali iz instituta u druge firme ili u inostranstvo, neki poslušno povijali šije, a neki spas tražili u naučnom radu, gde su bili relativno bezbedni, a jedan od njih bio sam i ja. Spremao sam doktorat a Miša Mitić je prorokovao kako ću da se, nakon dobijanja doktorske diplome, poasim i pobesnim, što će se sve loše završiti. Kako – to je prikazao na ovoj seriji izuzetnih crteža, koji su u fotokopijama obišli institut i naišli na opšte odobravanje. Arhitekti (pa i ja) su prikazani kao miševi, a oni koji su se pomirili sa sudbinom vide se na sl.3 u kavezu. Brkati miš iza rešetaka je tadašnji šef Arhitektonskog odseka pok. Arh. Vjeka Brguljan, dok je mačor pobednik Ing. Miloš Banić, budući direktor (mačke su gradjevinci).

1

2

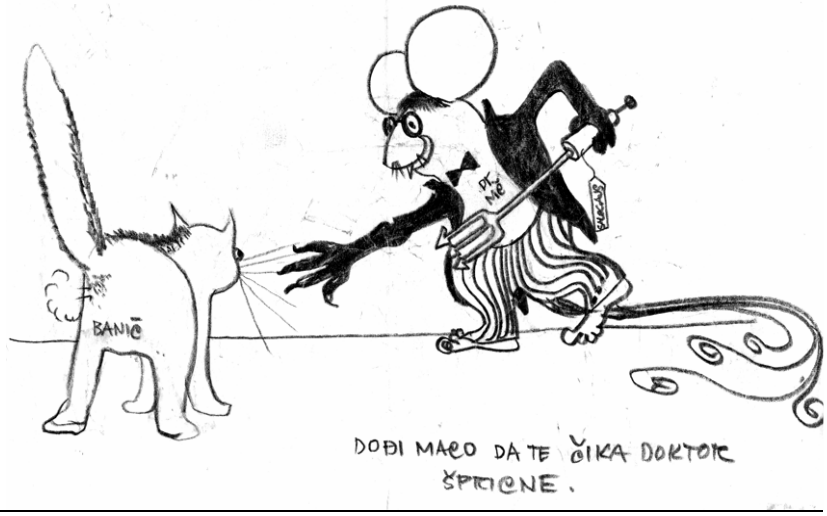

3

4

TRAGOM JEDNE STUDENTSKE „KARAKTERISTIKE“

Dr. Mihailo Čanak, dipl.ing.arh.

Dokument od pre pola veka

Pre neki dan, prebirajući neke prastare hartijetine, naletim na jedan jedva čitljivi tekst koji me je prvo vratio u vreme pre više od pola veka, a onda razveselio i raznežio. Bilo je to ovako...

U proleće 1957. negde pred završetak studija, namislim ja u naivnosti srca svoga da konkurišem za školu rezervnih oficira, jer sam načuo da je tamo hrana bolja nego u redovnoj vojsci, a i da se dobija neki čvarak na rukavu na koji se lakše lepe provincijske udavače. Medjutim, da bi se konkurisalo, trebalo je uz molbu priložiti tzv, „karakteristiku“ od studentske organizacije, konkretno Udruženja studenata arhitekture pri Savezu studenata Jugoslavije. Inače, u to doba su karakteristike već ble prevazidjene, osim u vojsci gde se još nije moglo bez njih. Šta ću jadan, obratim im se i zamolim za taj papir, a već nakon nekoliko dana, gle, šta sam dobio:

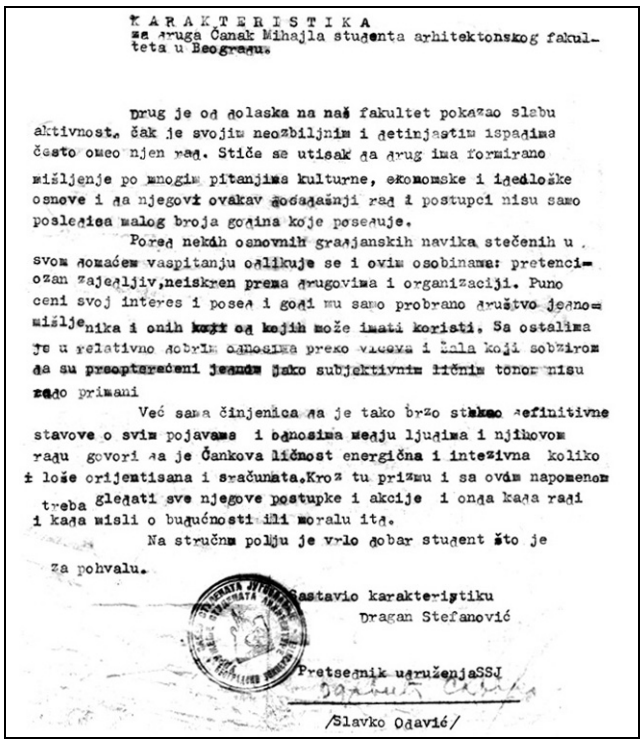

KARAKTERISTIKA
za druga Čanak Mihajla studenta arhitektonskog fakulteta u Beogradu.

Drug je od dolaska na naš fakultet pokazao slabu aktivnost, čak je svojim neozbiljnim i detinjastim ispadima često omeo njen rad. Stiče se utisak da drug ima formirano mišljenje po mnogim pitanjima kulturne, ekonomske i ideološke osnove i da njegovi ovakav dosadašnji rad i postupci nisu samo posledica malog broja godina koje poseduje.

Pored nekih osnovnih gradjanskih navika stečenih u svom domaćem vaspitanju odlikuje se i ovim osobinama: pretenciozan, zajedljiv, neiskren prema drugovima i organizaciji. Puno ceni svoj interes i posed i godi mu samo probrano društvo jednomišljenika i onih od kojih može imati koristi. Sa ostalima je u relativno dobrim odnosima preko viceva i šala koji s obzirom da su preopterećeni jednim jako subjektivnim ličnim tonom nisu rado primani

Već sama činjenica da je tako brzo stekao definitivne stavove o svim pojavama i odnosima medju ljudima i njihovom radu govori da je Čankova ličnost energična i intenzivna koliko i loše orijentisana i sračunata. Kroz tu prizmu i sa ovom napomenom treba gledati sve njegove postupke i akcije i onda kada radi i kada misli o budućnosti ili moralu itd.

Na stručnom polju je vrlo dobar student što je za pohvalu.

Sastavio karakteristiku
Dragan Stefanović

Pretsednik udruženja SSJ
/Slavko Odavić/

Malo je teško za čitanje, zar ne? Evo. pomoćiću vam. Napisano je sledeće:

KARAKTERISTIKA

Za druga Čanak Mihajla[1], studenta arhitektonskog fakulteta u Beogradu.

Drug je od dolaska na naš fakultet pokazao slabu aktivnost[2], čak je svojim neozbiljnim i detinjastim ispadima često omeo njen rad[3]. Stiče se utisak da drug ima formirano mišljenje po mnogim pitanjima kulturne, ekonomske i ideološke osnove[4] i da njegov ovakav dosadašnji rad i postupci nisu samo posledica malog broja godina koje poseduje[5].

Pored nekih osnovnih gradjanskih navika stečenih u svom domaćem vaspitanju[6] odlikuje se i ovim osobinama: pretenciozan, zajedliv, neiskren prema drugovima i organizaciji[7]. Puno ceni svoj interes i posed[8] i godi mu samo probrano društvo jednomišljenika[9] i onih od kojih može imati koristi[10]. Sa ostalima je u relativno dobrim odnosima preko viceva i šala koji s obzirom da su preopterećeni jednim jako subjektivnim ličnim tonom nisu rado primani[11].

Već sama činjenica da je tako brzo stekao definitivne stavove o svim pojavama i odnosima medju ljudima i njihovom radu[12] govori da je Čankova ličnost energična i intenzivna koliko i loše orijentisana i sračunata. Kroz tu prizmu i sa ovom napomenom treba gledati sve njegove postupke i akcije i onda kada radi i kada misli o budućnosti ili moralu itd.

Na stručnom polju je vrlo dobar student što je za pohvalu[13].

Sastavio karakteristiku
Dragan Stefanović
Pretsednik udruženja SSJ
Slavko Odavić

Komentari okarakterisanog druga:

1 - Ne zna mi ni ime! Ja sam Mihailo a ne Mihajlo.

2 - Koju aktivnost? Profesionalnu, seksualnu ili političku?

3 - Čiji rad? Ometao sam rad aktivosti?

4 - Dabome da sam imao oformljena mišljenja, jer sam razmišljao glavom a ne dupetom!

5 - Sa 25 godina ja sam za njega maloletnik!

6 - To je tačno, iz gradjanske sam porodice pa imam i gradjanske navike. Ne brišem nos u zavesu.

7 - Više ništa nije umeo da smisli, slaba mu imaginacija. Zamislite samo šta bih ja sve mogao da prikačim tamo njemu (al' neću)! Tri strane ne bi bile dovoljne.

8 - Homo sum et humani nihil a me alienum est!

9 - Similis simili gaudet! Svaka ptica svome jatu!

10 – Danas bi se to nazvalo poslovnim poznanstvima i tretiralo kao najveća vrlina, ali tada toga još nije bilo, a pogotovo ne za sirote studente. Fantazira čovek!
11 – E, ovo mu je biser! Kako mogu da budem u dobrim odnosima sa ljudima preko viceva i šala koje nisu rado primane?
12 – Pitam se, otkud mu samo informacija da su moji stavovi o pojavama i odnosima medju ljudima definitivni? Ja o tome s njim sigurno nisam nikada razgovarao?
13 – Autor je častan komunist,a pa nije prećutao činjenicu da sam vrlo dobar student i hvala mu do groba!

Tih dana mi je moj kolega a kasniji kum Miša Mitić, sin skromnog agronoma iz Krnjače rekao da je i on dobio nepovoljnu karakteristiku u kojoj je pisalo da je kulački sin, da je priglup, nekooperativan, pod mojim lošim uticajem i svašta još čega se više ne sećam. Šteta što i nju nemam pa da čorba bude gušća. Tako je to bilo pre pola veka!

A šta se zaista dešavalo?

Na prvi pogled reklo bi se da smo Miša Mitić i ja bili nevine žrtve mladih i bestijalnih komunističkih glavoseča koji su nam sadistički uništili potencijalnu bleštavu rezervno–oficirsku karijeru, pa nam je život krenuo u sunovrat a mi postali ljudske ruševine i mučenici režima. Reklo bi se, zar ne?

Ama, ni govora! Oba potpisnika ove istorijske karakteristike su bili pristojni i dobroćudni momci, koji su po partijskoj dužnosti morali da vrbuju ostale za kojekakve aktivnosti a ti ostali su se gicali i na sve moguće načine izvrdavali bilokakve obaveze. Medjuim, oni su to radili tiho i diskretno, a Miša i ja smo sa dvojicom kolega aktivista (samo dvojica ih je i bilo na godini) terali sprdnju pred svima. Uživajući u toploj zavetrini likovne sekcije OKUD“ Ivo Lola Ribar“, busali smo se u prsa, tvrdeći da smo veći aktivisti i patriote od njih. Radili smo konkurs za konkursom u ateljeu našeg profesora Uroša Martinovića (sekretara fakultetske partijske organizacije), redjali otkupe i poneku nagradu, polagali ispite, družili se sa svima, dok su siroti aktivisti ostali izolovani i usamljeni u svojim plemenitim naporima. Nije čudo što su čekali priliku da nam se revanširaju, a onda smo im naleteli na sicer i dobili po nosu. To je bio kakav takav revanš za ono što smo ih punih pet godina iz čistog gusta zezali do koske, pili im krv i, što je najgore i neoprostivo, srozavali im partijski autoritet.

A posledice?

Sve u svemu, Miša Mitić i ja nismo otišli u školu rezervnih oficira. On je oslobodjen od vojske, a ja sam se zavukao u kancelariju u kojoj sam proveo pola vojnog roka i gde mi je bilo tako lepo da je malo falilo da se aktiviram. Za to vreme, naše kolege, koje su imale čast da budu primljeni u školu rezervnih oficira, imali su po snegu i ledu najsuroviji dril tako da su se svojski napatili i videli tri sunca. Tek kad je sve prošlo, Miša i ja smo se opasuljili i nakon toga sa nežnošću i ljubavlju sećali naše dvojice aktivista koji su nas i nehotice sprečili da napravimo najveću glupost u životu.

Prošle su decenije, a onda sam na ulici sreo pisca ove karakteristike. Srdačno smo se pozdravili i dugo napričali o svemu i svačemu, Imao je uspešnu profesionalnu karijeru kao direktor, više se ne sećam tačno čega. Ispostavilo se da nas mnoge stvari vezuju a više ništa ne deli, godine čine svoje...

A sa Slavkom Odavićem sam obnovio prijateljstvo na proslavi povodom 50–godišnjice upisa na fakultet i odonda pa sve do njegove smrti ostali smo dobri drugari. 1986 je dobio Oktobarsku nagradu grada Novog Sada, a 2004 prestižnu Tabakovićevu nagradu za arhitekturu DaNS. Njegov rad detaljno smo prikazali u br.32 našeg časopisa, dok se u ovom broju na našu veliku žalost, s njim opraštamo za uvek.

I tako, godine donose neko poravnanje i smirenje. A ovakve uspomene, koje ponekad iskrsnu iz tame zaborava, samo svedoče o našim nepotrebnim mladalačkim gafovima i nepromišljenostima, bez kojih bi bili srećniji i bogatiji u prijateljstvima. Koga danas zanima ko je od nas arhitekata pre pola veka bio komunista ili antikomunista? Polako nestajemo, iza nas ostaju naša dela, a onda i ona nestaju i sve pada u zaborav. Zatim dolaze mladji koji će, nadamo se, biti mudriji od nas, i tako, sve dalje ad infinitum.

Veliki arhitekti današnjice

ZAHA HADID (1950–)

Prva dama svetske arhitekture G–dja Zaha Hadid rodjena je 31 oktobra 1950 u Bagdadu (Irak). Nacionalnosti je britansko–iračke. Diplomirala je matematiku na Američkom univerzitetu u Bejrutu, da bi nastavila studije na Architectural Association School of Architecture u Londonu. Nakon diplomiranja, radila je sa svojim bivšim nastavnicima Remom Koolhaasom i Eliom Zenghelis u Office for Metropolitan Architecture u Londonu, gde je 1977 postala i partner. Zajedno sa Koohaasom je upoznala inžinjera Petera Rice–a koji joj je prvi dao podršku i ohrabrenje u vreme kada su njeni radovi igledali teški za realizaciju. 1980 je otpočela sa samostalnom praksom u Londonu. Tokom 1980. bila je predavač pri Architectural Association. Predavala je takodje na prestižnim institucijama – na Kenzo Tange katedri na Graduate School of Design, Harvard University; Sullivan katedri na University of Illinois u Chicago School of Architecture; bila je gostujući profesor u Hochschule für Bildende Künste u Hamburgu; the Knowlton School of Architecture, na The Ohio State University; the Masters Studio na Columbia University, New York. Bila je gostujući profesor za arhitektonsko projektovanje na the Yale School of Architecture, New Haven, Connecticut. Osim toga, postala je počasni član American Academy of Arts and Letters kao i počasni član the American Institute of Architects.

Trenutno je profesor na Univerzitetu primenjenih umetnosti u Beču.

Iako dobitnik mnogih medjunarodnih konkursa, mnogi njeni rani radovi (inače, teorijski uticajni) nikada nisu realizovani, kao na pr. The Peak Club u Hong Kongu (1983), Cardiff Bay Opera House u Welsu (1994) itd. Dobila je prve nagrade za One–north Masterplan u Singapuru (2002), Novi gradski Kazino u Bazelu (2005). 2004 postala je prvi ženski dobitnik prestižne Pritzkerove nagrade za arhitekturu, koja je arhitektonski ekvivalent za Nobelovu nagradu. Takodje je dobila i CBE nagradu za doprinos arhitekturi. Član je redakcionog odbora Encyclopedia Britannica. 2006 je priredila retrospektivu svog celokupnog opusa u Gugenhajmovom muzeju u Njujorku. Iste godine je postala počasni doktor Američkog univerziteta u Bejrutu.

Projektantska firma Zahe Hadid se nalazi u Londonu i ima preko 250 zaposlenih. 2008 je na Forbes–ovoj listi 100 najznačajnijih žena na svetu svrstana na 69–to mesto. 2 januara 2009. bila je gostujući urednik na jutarnjem radio programu BBC–a. Pored arhitekture, Zaha Hadid se bavila i vrhunskim enterijerom kao što je Mind Zone u Millenium Dome u Londonu ili dizajnom vozila na tri točka sa pogonom na vodonik. 2009 je saradjivala sa firmom Lacoste na dizajnu odeće i obuće visoke mode. 2007 je dizajnirala Moon System sofu za vodeću italijansku industriju nameštaja B&B Italia. A sada da pogledamo prikaz životnog puta Zahe Hadid objavljenog prilikom njene izložbe 2007 u Londonu.

* * *

Zaha Hadid (1950–), prva žena koja je dobila Prickerovu nagradu nakon 26 godina od kad je nagrada ustanovljena, definisala je radikalno nov pristup arhitekturi kreirajući zgrade kao što je Rosenthal Center for Contemporary Art u Cincinatiju sa brojnim perspektivnim tačkama i izlomljenom geometrijom koja evocira haos modernog života.

Uvodne reči pozdravnog govora kad je Zaha Hadid proglašena za prvu ženu koja je dobila prestižnu Prickerovu nagradu za arhitekturu 2004 bile su: "Njena arhitektonska karijera nije bila ni tradicionalna ni laka." Bio je to veoma uzdržan iskaz, jer svi arhitekti moraju da se bore, ali Zaha Hadid izgleda da je morala da se bori mnogo više od svih ostalih. Njena odlučnost, njeno neprihvatanje kompromisa i nepopustljivost su legendarni. Delom, to je jednostavno sam umetnički temperament koji nagoni na kreairanje moćne arhitekture kao što je Zahina, a delom mehanizam preživljavanja od koga se zahteva da kreira takvu, izrazito mačo arhitekturu. Kritičari su je zvali divom, a ona im je prilikom otvaranja njene prve javne zgrade Cincinnati Art Centra (2003) odgovorila „Da li bi me zvali diva kad bih bila muško?"

Snaga Zahe Hadid je u isto vrene njeno prokletstvo i njen blagoslov. Prokletstvo zato što snažan karakter može da odbije klijente. Još nedavno, Zaha je bila poznata ne po zgradama koje je realizovala, već po onima koje nisu izgradjene, koje su sačuvane samo u njenih čuvenim, moćnim, dramatičnim slikama. Često, kao što je slučaj kod Cardiff Bay Opera House, prilike za gradnju su izgubljene na skoro spektakularan način. Na kraju, rekli bismo, njena snaga je i blagoslov. Kao arhitektonska prirodna selekcija, ona pomaže da se odstrane neuverljivi projekti i nepouzdani klijenti, tako da kad je arhitektura konačno izgradjena ona je samovoljna kao i njena autorka.

A Zaha Hadid je bila samovoljna od rane mladosti. Rodjena 1950 u Bagdadu, ona je rasla u Iraku koji se veoma razlikovao od onog koga danas poznajemo. Irak njenog detinjstva bio je liberalna, sekularna, prozapadna zemlja za prosperitetnom ekonomijom koja je cvetala pod Baas partijom koja je bila na vlasti od 1963. i gde je njena gradjanska, intelektualna porodica igrala vodeću ulogu. Zahin otac je bio ugledni političar, ekonomista i industrijalac, suosnivač Iračke nacionalne demokratske stranke i lider Iračke napredne demokratske partije. Zaha nije videla neki razlog da i sama ne bude isto tako ambiciozna. Vidovi angažovanja žena su bili brojni u liberalnom Iraku, ali su u arhitekturi svuda a posebno na srednjem istoku bili slabi 50–ih i 60–ih godina. Nije važno... Posle školovanja u pansionatu u Bagdadu i Švajcarskoj, i diplome iz matematike na Američkom univerzitetu u Bejrutu, Zaha se upisuje u Architectural Association u Londonu 1972. A.A. je 70–ih bila idealno mesto za razvoj ambicioznih, nezavisno mislećih, budućih arhitekata. Pod direktorom Alvinom Boyarskim ona je postala najplodnije mesto za arhitektonsku imaginaciju, dom rano sazrelih generacija studenata i nastavnika koji su sada čuvena imena, kao što su Rem Koolhaas, Daniel Libeskind. Will Alsop i Bernard Tschumi. To je bio period kada je napušten optimistički modernizam pre 1968, usled ekonomske nesigurnosti i kulturnog konzervativizma. Takodje u arhitekturi demokratski modernizam je ocenjen prevazidjenim pa se krenulo u pravcu istoricističkog postmodernizma i zaštitarstva. AA teoretičari su činili suprotno. Oni su odbacili kič–postmodernu da bi postali još ekstremniji modernisti. Kao zmije koje skidaju svoj svlak oni su odbacili prevazidjene utopijske projekte „prvog" modernizma da bi promovisali novi modernizam sa soficistiranijim idejama o istoriji i ljudskom identitetu, jednu arhitekturu koja otelotvoruje modernistički haos i snažno izraženo raščlanjavanje.

Ako je Zaha nešto preuzela od nekog od svojih tutora, to je bio Koolhaas, koji je svoje ideje o neomodernizmu prikazao u knjigama kao što je „Delirious New York"(1977). Kada je Zaha 1977 diplomirala, Koolhaas joj je ponudio mesto partnera u novoj firmi „Office for Metropolitan Architecture" zajedno za Elia Zenghelisom. Medjutim ona tu nije dugo ostala. U to doba Koolhaas ju je opisao kao „planetu sa sopstvenom orbitom". Zaha je negovala svoje originalne ideje. Bilo je to dugo sazrevanje. Počela je kao predavač na A.A. pri čemu je razvijala svoj sopstveni brend neomodernističke arhitekture koja se vraćala modernističkim putevima

konstruktivizma i suprematizma ranih 20–ih godina. Njen diplomski rad, hotel na London's Hungerford Bridge, nazvan je Maljevićev tekton, prema suprematisti Kazimiru Maljeviću koji je 1928, pisao: „Mi možemo da primetimo prostor samo ako se oslobodimo od tla, ako nestane tačka oslonca". Zahina arhitektura sledi navedeno, stvarajući metaforični predeo koji ima izgleda da jednog dana bude i doslovce ostvaren.

Njen rad možete nazvati baroknim modernizmom. Barokni klasicisti kao na pr. Boromini, razbili su renesansne ideje o perspektivi sa jednim nedogledom, u korist vrtoglavih prostora projektovanih tako da oči i srce usmere Bogu. Slično tome, Zaha razbija klasično formalni, pravilima ograničeni modernizam Mies van der Rohe–a i Le Corbusier–a, kao i stara prostorna pravila – zidove, tavanice, napred i nazad, prave uglove. Zatim ona to sve opet spaja, kako kaže: "u novu fluidnu vrstu prostornosti" preko više perspektivnih tačaka i izlomljene geometrije, projektovanih da odraze haotičnu fluidnost modernog života. Zahina arhitektura poriče sopstvenu postojanost. Oskudna u kreiranju savremenih oblika koji se razvijaju i menjaju (ali koji su još uvek u domenu naučne fantastike), Zaha stvara čvrst sistem koji čini da prostor doživljavamo kao da se razvija i menja dok prolazimo kroz njega. Ona govori malo o teoriji, što je možda dobro. Za razliku od Daniela Libeskinda, ona ne objašnjava da neki oblik simbolizuje to i to. Umerena je, takodje, i u iskazivanju svog kulturnog identiteta. Primetno i neuobičajeno diplomatski, ona izbegava da komentariše situaciju u Iraku. Medjutim, Zaha ostavlja da njeni prostori govore sami za sebe. To ne znači da se radi samo o egzibicijama u oblasti arhitektonske forme. Njena opsednutost senkom i dvosmislenostima je duboko ukorenjena u islamskoj arhitektonskoj tradiciji, dok je njena fluidnost i otvorena priroda politički suprotstavljena sve više ukočenim i nedemokratskim modernim urbanim prostorima. Sve ovo ne bi bilo moguće bez pojave kompjuterskog projektovanja koje daje arhitektima skoro neograničenu slobodu da stvaraju oblike kakve god zažele. Za dana–šnje gradjevinarstvo, ovi novi vidovi prostora bili su nešto novo. Takvi melodramski oblici zahtevali su značajna finansijska ulaganja i nove tehnologije.

Prvi korak u tom smislu je učinjen kada su 1980. arhitekti Peter Eisenman i Frank Gehry otpočeli dug proces ubedjivanja javnosti da ih prihvati i klijenata da investiraju u njih. Zaha je pozvana da učestvije na Izložbi dekonstruktivističke arhitekture u Muzeju modernih umetnosti u Njujorku, prvom zaokruglje–nom prikazu nove generacije. Izložba se kritičarima svidela, ali je većina posetilaca muzeja smatrala da su novi oblici, a posebno Zahini suviše zamršeni. Svoje ideje ona je predstavila preko impresionističkih, apstraktnih slika, projektovanih da omoguće doživljaj njenih prostora. Zaha je objašnjavala da konvencionalni arhitektonski crteži nikada ne mogu da prikažu osećaj njenih radikalnih, fluidnih prostora, ali slike mogu. Ipak trebalo je vremena da bi je ljudi shvatili.

Polako, javili su se radoznali klijenti voljni da potroše novac za realizaciju Zahime neobične nove arhitekture. Bio je to trnovit početak ali i njen prvi veliki uspeh, The Peak, kupalište projektovano za Hong Kong koje nikada nije izgradjeno. Takodje, ni zgrade na berlinskom Kurfürstendamm–u, kao ni Centar za umetnosti i medije u Dusseldorfu. Zahin prvi izgradjeni projekat, Vatrogasna stanica u proizvodnom kompleksu Vitra office furniture group u Weil–am–Rhein na nemačko–švajcarskoj granici bio je formalni ali ne i funkcionalni uspeh. Vatrogasna stanica se iselila, a zgrada je pretvorena u muzej stolica. Ipak, najpoznatiji projekat bila je Cardiff Bay Opera House dobijena na konkursu 1994, koju je Milenijumska komisija odbacila nakon bučnog otpora lokalnih lobista, a posebno Kardifskih političara sumnjičavih na intelektualnu arhitekturu „nametnutu" jednom velškom gradu od strane Londona.

Britanija je bila duboko ogrezla u konzervativnu političku i arhitektonsku kulturu dominantnu 70–ih godina. Popularni ukus je postepeno postajao sve odvažniji, ali su Zahine ideje išle za korak predaleko. Bilo je to otre–

žnjujuće iskustvo koje je njen biro unazadilo za nekoliko godina, ali iz koga je izvukla pouke. Zaha se kasnije postavila filozofski prema Kardifu, izjavivši da je to bila prelom–na tačka u njenoj karijeri. Polako i oprezno, ona je proučavala načine kako da njen rad bude i realizovan. Išlo je to polako. Skijaška skakaonica u Innsbrucku, zatim tramvajska stanica u Strasbourgu. Pomalo ironično, ali bila je to tradicionalno konzervativna sred–nje–zapadna Amerika koja je Zahi omogu–ćila stvarni preokret. The Rosenthal Center for Contemporary Art u Cincinnati–u, Ohio, bio je prilika da u širokom okviru pokuša da iskaže svoje ideje i smisli zaprepašćujući novi stav o kustoskom i muzejskom iskustvu zami–šljen kao „skup delova", kako je rekla, koji kustosi mogu da prekroje za svaku situaciju. Galerije su smeštene u horizontalne izdužene cevi koje lebde iznad nivoa prizemlja, izme–đu kojih krivudaju trakaste rampe. „To liči na proširenje grada, na urbani pejzaž". Doslovce tako! To je projektovano kao „urbani tepih" čiji se jedan kraj probija kroz bočni zid na najprometniju raskrsnicu u Cincinatiju da bi šokirala bezazlene prola–znike. Iznutra, tepih se odmotava kroz ulazni hol, penje se na zadnji zid markiran svetlosnim trakama koje vas usmeravaju, slično aerodromskim sletnim trakama peša–čkim tokovima, gore gde možete da se kao dete verete po penjalicama, skakućući od eksponata do eksponata, gurani amo–tamo, od strane arhitekte koji natera prostor visoko u kulu od čvrsto kontrolisanih vinjeta, usmeravajući vaše oko od najintimnijih prostora do optičkih varki i pogleda u eksterijer preko pažljivo postavljenih prozora. „To je slobodno švrljanje" kaze Zaha, „koje omogućuje pauze, poglede napolje, naviše, bočno." Njen impresionistički novi prostor je ostvaren. The New York Times ga je ocenio, bez preterivanja, kao „najznačajniju novu zgradu u Americi od hladnog rata nao–vamo." Cincinati je ućutkao sve koji su govorili da je arhitektura Zahe Hadid neizvodljiva. A ideje, razvijene u Cincinatiju već su prečišćene u mnogim drugim projektima kao što su: MAXXI Centar za moderne umetnosti u Rimu, BMW Central Building u Lajpcigu i Phaeno Science Centre u Wolfsburgu (ova dva projekta u Nemačkoj su završeni 2005).

Preko Cincinatija Zaha je stekla reputaciju koja joj je omogućila da dobije mnoštvo porudžbina za: feri–terminal u Salernu, sta–nicu brzih vozova u Napulju, javni arhiv, biblioteku i sportski centar u Motpellier–u, opere u Dubaiju i Guangzhou, Centar izvo–djačkih umetnosti u Abu Dabi–u, privatne rezidencije u Moskvi i SAD, kao i glavne urbanističke planove u Bilbao–u, Istambulu i na Srednjem istoku. Čak je i u konzervativnoj Engleskoj, njenom adoptiranom domu, Zaha nedavno okončala Maggies Centre, centar za lečenje raka u Kirkaldy–u (Škotska). Ovaj skromni projekat označava početak preo–bilja engleskih projekata kao što su: Saobra–ćajni muzej u Glasgow–u, galeriju Architec–ture Foundation u Lodonu, zgrada mešovite namene na Hoxton Square i 2012 Olympic Aquatics Centre u Londonu.

Nesumnjivo, Zaha Hadid je učvrstila svoju reputaciju kao jedna od najuzbudljivijih i najznačajnijih savremenih arhitekata u svetu. Prevazišavši područje papirne arhitekture i ulaskom u izgradjenu formu, sigurno je da će Zaha Hadid u budućnosti realizovati još mnoge projekte koji će se pamtit**i.**

Design Museum + British Council, 2007

* * *

Napomena urednika:
U poslednjem periodu 2007/9, Gospodja Ha–did je svoje aktivnosti uvišestručila, o čemu svedoči veliki broj njenih najnovijih projeka–ta, koje možete videti u nastavku ovog pri–kaza. Iz tehničkih razloga, ove fotografije su samo informativne a cilj im je da vas zainteresuju i nateraju da, preko knjiga, časopisa i Interneta prvo bliže upoznate ovu genijalnu, principijelnu i istrajnu damu, a onda da kontinualno pratite njen dalji rad. I ne pokušavajte da je imitirate! Preuzmite njeno profesionalno poštenje i upornost pa probajte da u sebi razvijete a onda i iska–žete ono što će biti lično vaše. Što bi rekao onaj francuski pesnik: "Moja čaša je mala, ali ja pijem iz svoje čaše!". 'Ajd, živeli...

Zaha Hadid Architects – Pregled projekata

Realizovano:

– Moonsoon Restaurant (Interior), Sapporo, Japan, 1990
– Vitra Fire Station, Weil am Rhein, Germany, 1990–94
– IBA Housing, Berlin, Germany, 1993
– Land Formation One / Landesgartenschau Weil am Rhein, Germany, 1996–9
– Car Park and Terminus Hoenheim–Nord, Strasbourg, France, 1998–2001
– Bergisel Ski Jump, Innsbruck, Austria, 1999– 2002
– Lois and Richard Rosenthal Center for Contemporary Art, Cincinnati, USA, 1997–03
– BMW Central Building. Leipzig, Germany, 2005
– Phaeno Science Center, Wolfsburg, Germany, 1995–2005
– Hotel Puerta America (Interior), Madrid, Spain,2003–5
– Ordrupgaard Museum Extension, Copenhagen, Denmark, 2005
– Spittelau Viaducts Housing Vienna Austria, 1994– 2006
– BMW Showroom, Leipzig, Germany, 2006
– Maggie's Fife Cancer Care Centre, Kirkcaldy, UK, 2001–6
– R Lopez de Heredia Wine Pavilion, Haro, Spain, 2001–6
– Nordpark Cable Railways, Innsbruck, Austria, 2004–7
– Mobile Art – Chanel Contemporary Art Container, Hong Kong, China, 2008–10
– Zaragoza Bridge Pavilion, Zaragoza, Spain, 2005–8
– Neil Barrett Flagship Store, Tokyo, Japan 2008
– Home House Club (Interior), London, UK 2008

U toku projektovanja ili realizacije:

– MAXXI: National Museum of XXI Century Arts, Rome, Italy, 1998–2009
– Guangzhou Opera House, Guangzhou, China, 2003–10
– CMA CGM Head Office, Marseille, France, 2010
– Edifici Campus, Diagonal Mar, Barcelona, Spain, 2006–10
– Sheik Zayed Bridge, Abu Dhabi, UAE, 1995–2010
– Opus Office Tower, Dubai, UAE, 2007–10
– The Eli and Edythe Broad Art Museum, East Lansing, USA, 2007–10
– Glasgow Museum of Transport, Glasgow, UK, 2004–10
– University of Seville, Library, Seville, Spain, 2006–10
– Evelyn Grace Academy, London, UK 2010
– London Aquatic Centre, London, UK, 2005–11
– Innovation Tower, Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong, China, 2007–11
– Pierres Vives, Montpellier, France, 2002–11
– Napoli–Afragola High Speed Train Station, Naples, Italy 2012
– Fiera di Milan, Italy, 2004–2014
– One–north Masterplan Singapore, Singapore, 2001–21
– Salerno Maritime Terminal, Salerno, Italy, 2000 tbc
– Issam Fares Institute, The American University of Beirut, Beirut, Lebanon tbc
– Chennai Office Building Chennai, India, tbc
– Kartal Pendik Masterplan, Istanbul, Turkey, 2006 tbc
– Zorrozaurre Masterplan, Bilbao, Spain, 2003 tbc
– New Eusko Tren Headquarters Urban Planning, Durango, Spain and, 2004 tbc
– 33 – 34 Hoxton Square, London, UK, 2008 tbc
– Capital Hill Residence (Barvikha), Moscow, Russia, 2006–10 tbc
– Zhivopisnaya Tower, Moscow, Russia, 2004 tbc
– **Olabeaga Masterplan, Bilbao, Spain**, 2005 tbc

– **Eleftheria Square, Nicossia, Cyprus**, 2005–7 tbc
– **Dubai Financial Market Towers, Dubai, UAE**, 2007 tbc
– **Dubai Opera House and Cultural Centre, Dubai, UAE**, 2006 tbc
– **E. on Energy Research Centre, Aachen, Germany**, 2006 tbc
– Republic Square, Almaty, Kazakhstan, tbc
– **Nuragic and Contemporary Art Museum, Cagliari, Italy**, 2005 tbc
– **Szervita Square Tower, Budapest, Hungary**, 2006–10 tbc
– **Moscow Expo Centre, Moscow, Russia,** 2006 tbc
– **Abu Dhabi Performing Arts Centre, Abu Dhabi, UAE**, 2007 tbc
– **Bahrain International Circuit, Bahrain, Bahrain**, 2007 tbc
– **Museum of Contemporary Art Al Muharraq, Bahra**i, 2007–12 tbc
– Hotel's Dellis Cay Turks and Caicos Islands Caribbean tbc
– La Jolla Residence, San Diego, USA ,tbc
– Globus Plaza, Baku, Azerbaijan, tbc
– **Soho City Masterplan, Beijing China**, 2003, tbc
– **Nile Tower, Cairo, Egypt**, 2009, tbc
– Heydar Aliyev Cultural Center, Baku, Azerbaijan, tbc
– **Dongdaemun World Design Park, Seoul, Korea**, 2008 tbc
– **Civil Courts of Justice, Madrid**, Spain, 2007 tbc
– **Regium Waterfront, Reggio Calabria, Italy**, 2007– tbc
– Bernia Hotel and Villas, Valencia, Spain, tbc
– **Lilium Tower, Warsaw, Poland**, 2007–12, tbc
– Nassim Road Villas, Singapore, tbc
– Farrer Court Towers, Singapore, 2008, tbc
– Kusnacht Villas, Zurich, Switzerland, tbc
– **Museum & Cultural Centre, Vilnius, Lithuania**, 2008–10 tbc
– **Dorobanti Tower, Bucharest, Romania**, 2008–13 tbc
– Next Gene Architecture Museum, Taipei, Taiwan, tbc
– Symbiotic Villa, Taipei, Taiwan tbc
– **Port House, Antwerpen, Belgium**, 2009 tbc

Nepoznata sudbina:

– **Drawing for the Peak, Hong Kong,** 1982
– **Zolhoff Media Park, D•sseldorf, Nemačka,** 1989–93
– **Cardiff Bay Opera House, Wales, UK,** 1994–6
– **Museum for the royal Collection, Madrid, Spanija**, 1999
– **Serpentine Gallery, London, UK,** 2000
– **Kunsthaus, Graz, Austrija**, 2000
– **National Library od Quebec, Montreal, Kanada,** 2000
– **Guggenheim museum, Tokio, Japan,** 2002
– **Signature Towers, Dubai,** 2005–6
– **Saadiyat Island** (zajedno sa Ando, Gehry, Nouvel), 2007
– **National Centre of contemporary Arts, Rim, Italija,** 2007–8
– **Midlle East Centre, Queen's College, Oxford, UK,** 2008
– **University of Economics & Business, Beč, Austrija,** 2008
– **Mayan Tower, Dubai, UAE**, 2008
– **J.S.Bach Chamber Music Hall, Manchester, UK,** 2009
– **Burnham Pavilion, Millenium Park, Chicago, USA,** 2009
– **Cairo Expo City Competition, Egipat,** 2009
– **Stone Towers, Cairo, Egipat,** 2009

Realizacije

Vitra Fire Station, Weil am Rhein, Nemačka, 1990–94

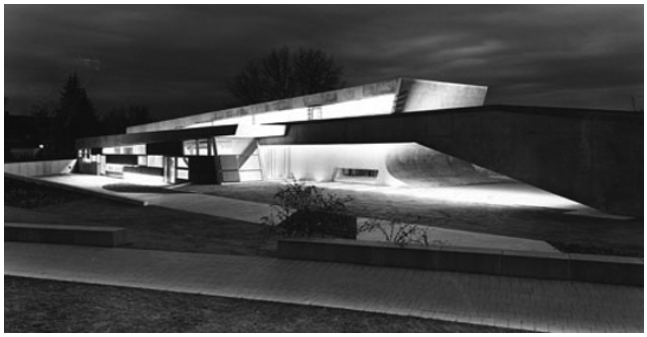

Land Formation One / Landesgartenschau Weil am Rhein, Germany, 1996–9

Car Park and Terminus Hoenheim–Nord, Strasbourg, France, 1998–2001

Skijaška skakaonica, Innsbruck, Austria, 1999– 2002

Lois and Richard Rosenthal Center for Contemporary Art, Cincinnati, USA, 1997–04

BMW Central Building. Leipzig, Germany, 2005

Ordrupgaard Museum Extension, Copenhagen, Denmark, 2005

R Lopez de Heredia Wine Pavilion, Haro, Španija, 2001–6

Hotel Puerta America (Enterijer), Madrid, Španija, 2003–5

Spittelau Viaducts Housing Vienna Austria, 1994–2006

Phaeno Science Center, Wolfsburg, Germany, 1995–2005

Maggie's Fife Cancer Care Centre, Kirkcaldy, UK, 2001–6

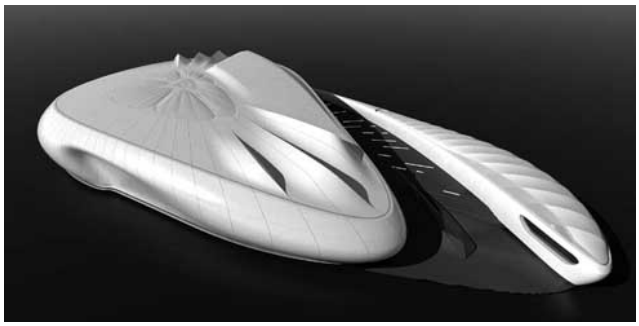

Mobile Art – Chanel Contemporary Art Container, Hong Kong, China, 2008–10

Nordpark Cable Railways, Innsbruck, Austria, 2004–7

Zaragoza Bridge Pavilion, Zaragoza, Spain, 2005–8

Nerealizovani projekti ili u toku realizacije

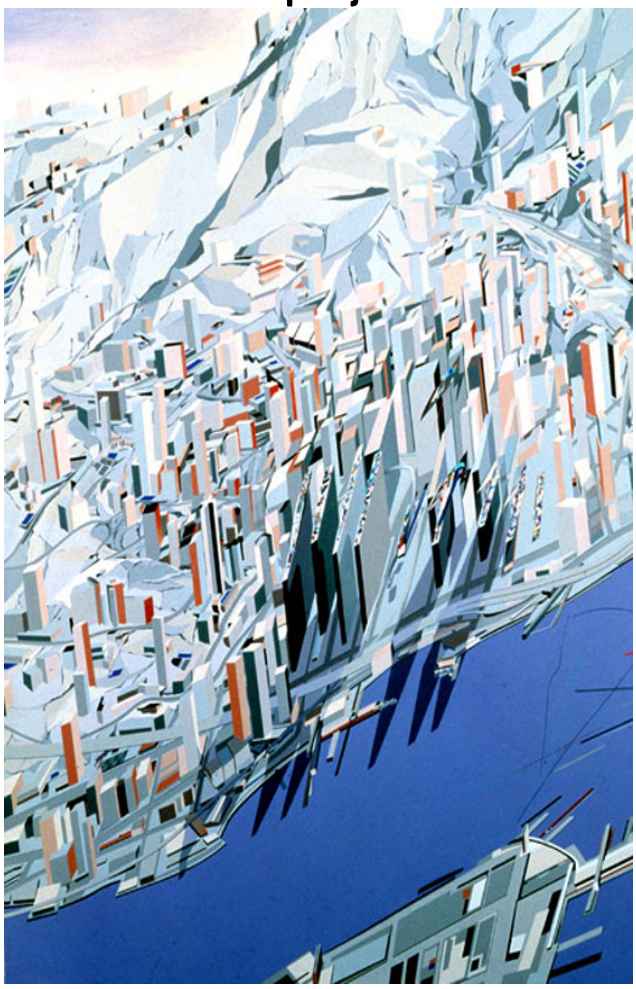

Drawing for the Peak, Hong Kong, 1982

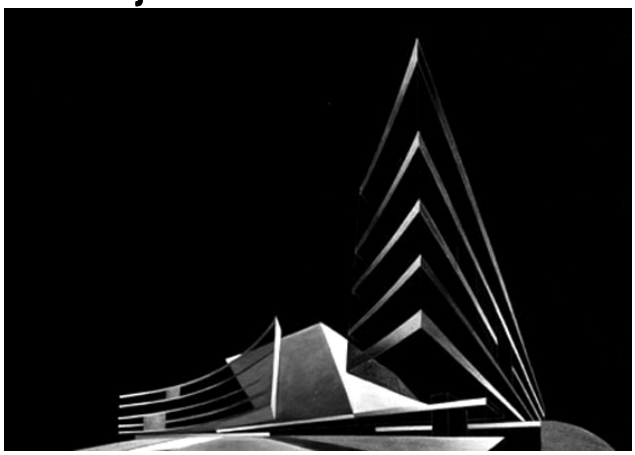

Cardiff Bay Opera House, Wales, UK, 1994–6

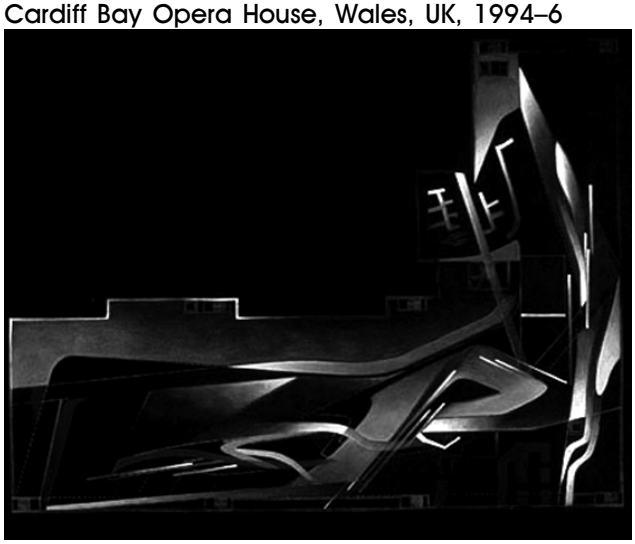

Museum for the royal Collection, Madrid, Spanija, 1999

Zolhoff Media Park, Düsseldorf, Nemačka,1989–93

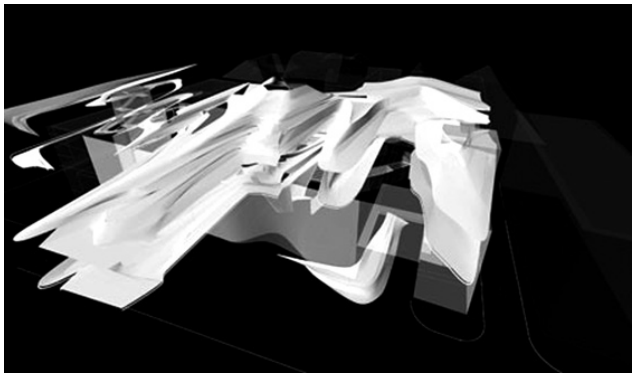

Kunsthaus, Graz, Austrija,
2000

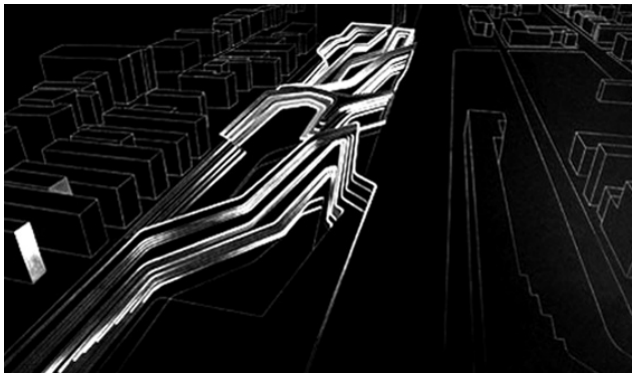

National Library od Quebec, Montreal, Kanada,
2000

Serpentine Gallery, London, UK, 2000

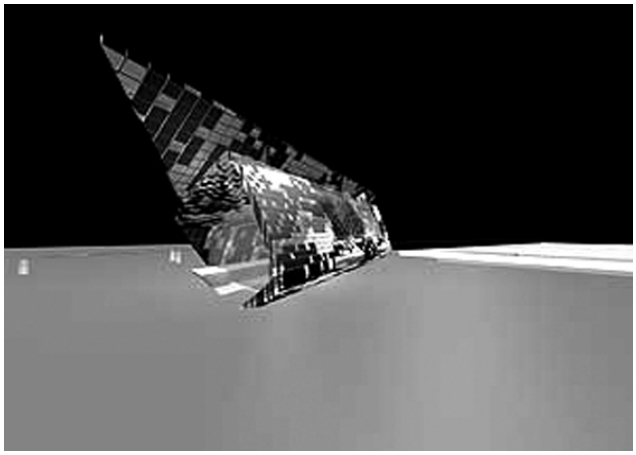

Guggenheim museum, Tokio, Japan, 2002

Signature Towers, Dubai, 2005–6

Salerno Maritime Terminal, Salerno, Italy, 2000 tbc

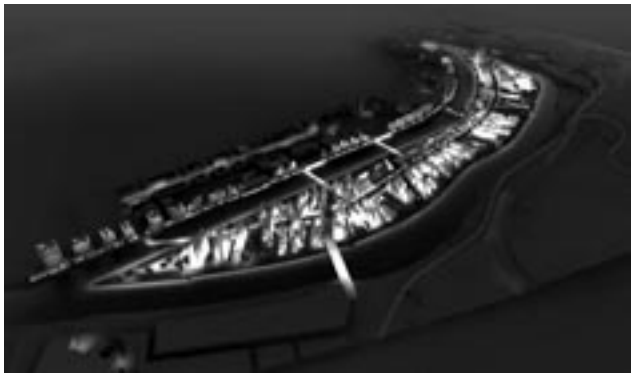

Zorrozaurre Masterplan, Bilbao, Spain, 2003 tbc

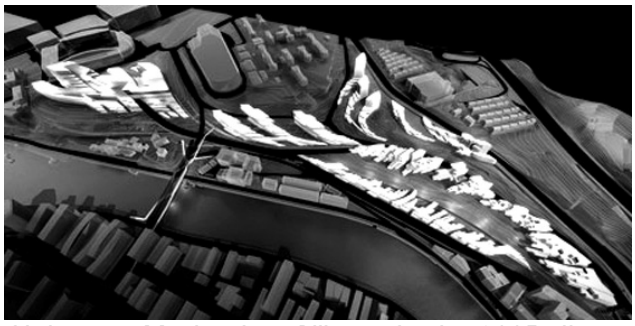

Olabeaga Masterplan, Bilbao, Spain, 2005 tbc

Eleftheria Square, Nicossia, Cyprus, 2005–7 tbc

Soho City Masterplan, Beijing China, 2003, tbc

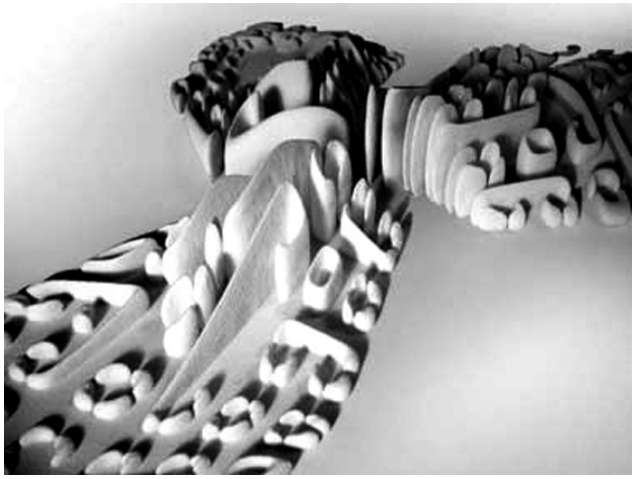

Kartal Pendik Masterplan, Istanbul, Turkey, 2006

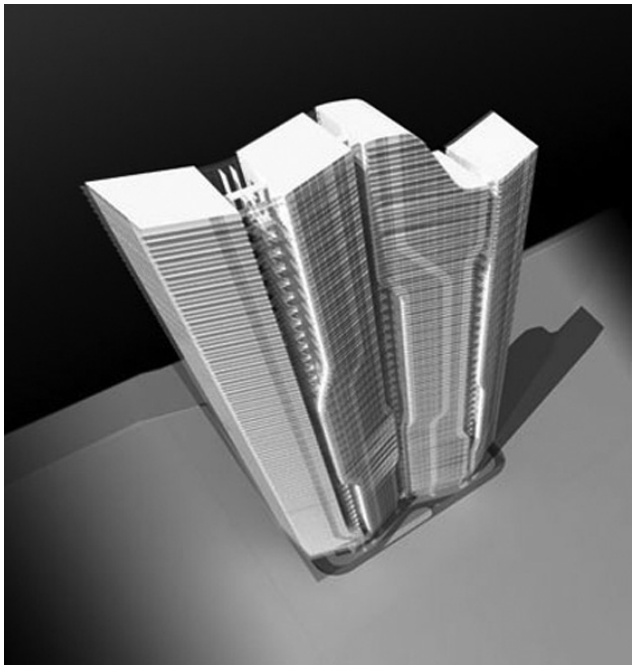

Zhivopisnaya Tower, Moscow, Russia, 2004 tbc

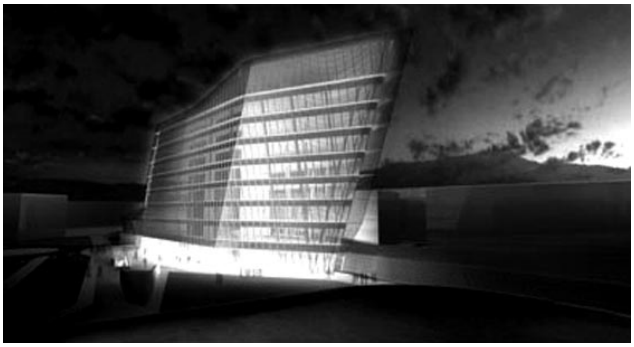

New Eusko Tren Headquarters Urban Planning, Durango, Spain and, 2004 tbc

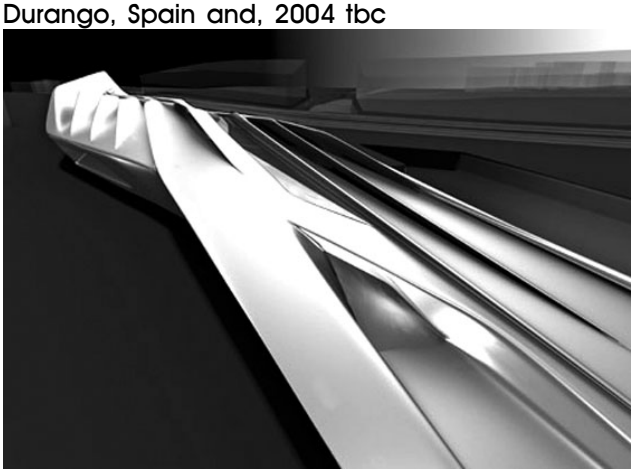

E. on Energy Research Centre, Aachen, Germany, 2006 tbc

Moscow Expo Centre, Moscow, Russia, 2006 tbc

Nuragic and Contemporary Art Museum, Cagliari, Italy, 2005 tbc

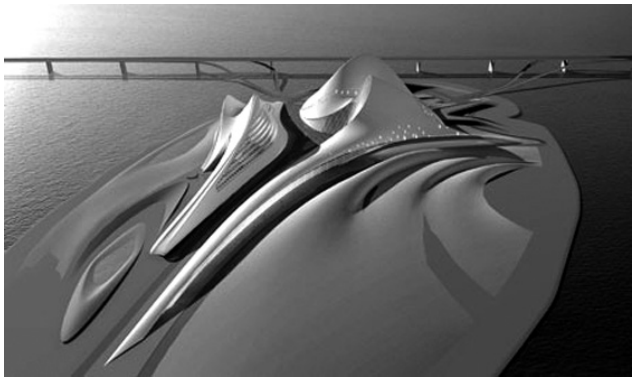

Dubai Opera House and Cultural Centre, Dubai, UAE, 2006 tbc

Mayan Tower, Dubai, UAE, 2008

Opus Office Tower, Dubai, UAE, 2007–10

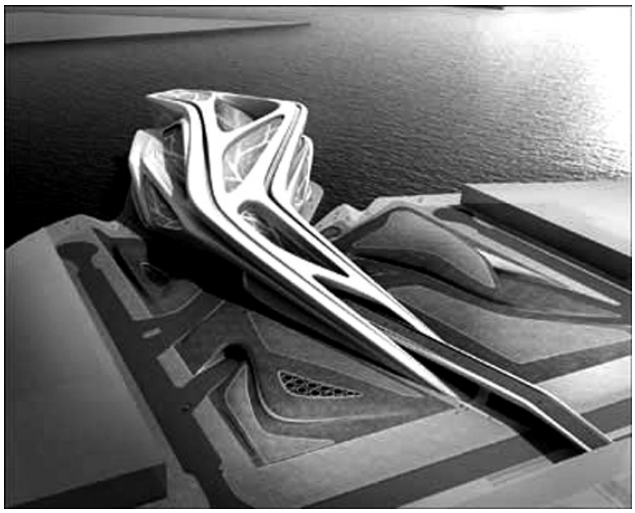

Saadiyat Island (zajedno sa Ando, Gehry, Nouvel), 2007

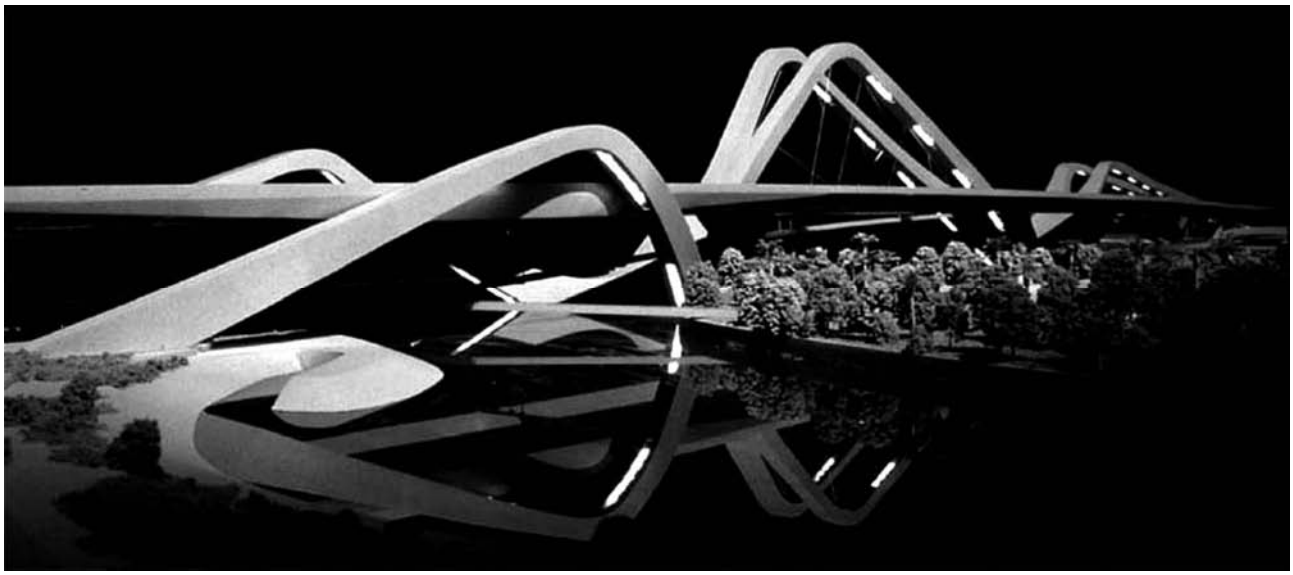

Sheik Zayed Bridge, Abu Dhabi, UAE, 1995–2010

Abu Dhabi Performing Arts Centre, Abu Dhabi, UAE, 2007 tbc

Bahrain International Circuit, Bahrain, Bahrain, 2007 tbc

Museum of Contemporary Art Al Muharraq, Bahrain, 2007–12 tbc

Cairo Expo City Competition, Egipat, 2009

Nile Tower, Cairo, Egypt, 2009, tbc

Port House, Antwerpen, Belgium, 2009 tbc

Stone Towers, Cairo, Egipat, 2009

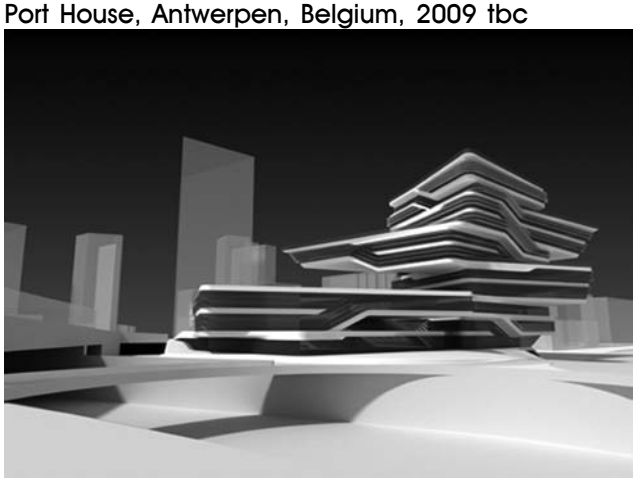

Edifici Campus, Barcelona, Spain, 2006–10

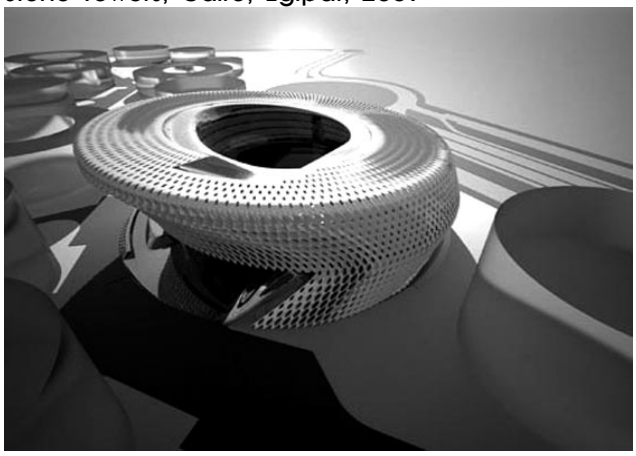

Civil Courts of Justice, Madrid, Spain, 2007 tbc

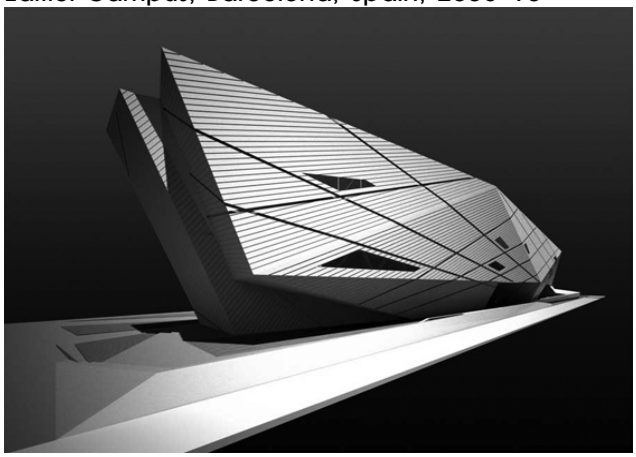

University of Seville, Library, Spain, 2006–10

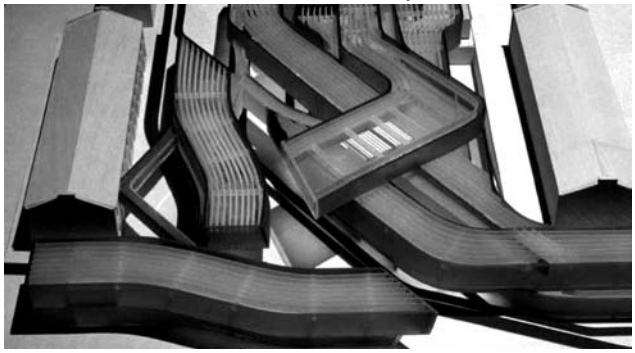

MAXXI: National Museum of XXI Century Arts, Rome, Italy, 1998–2009

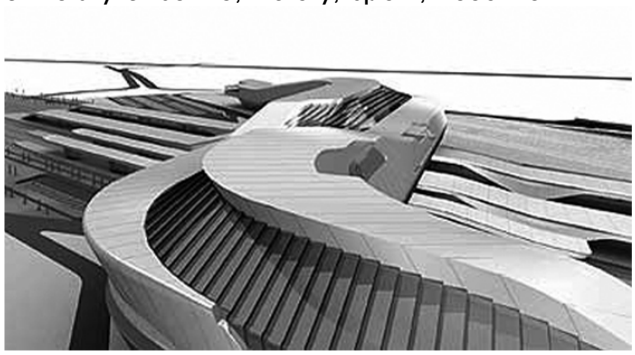

Napoli–Afragola High Speed Train Station, Naples, Italy, 2003–2012

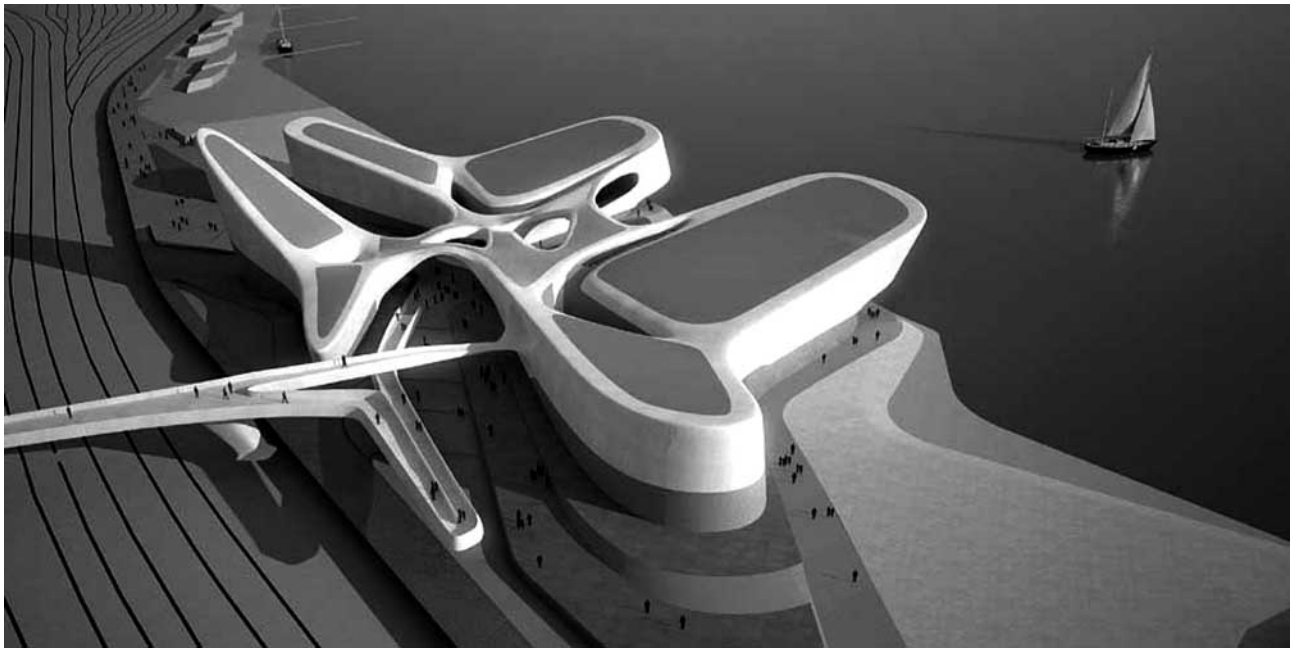

Regium Waterfront, Reggio Calabria, Italy, 2007– tbc

Fiera di Milan, Italy, 2004–2014

CMA CGM Head Office, Marseille, France, 2010

Glasgow Museum of Transport, Glasgow, UK, 2004–10

Aquatic Centre, London, UK, 2005–11

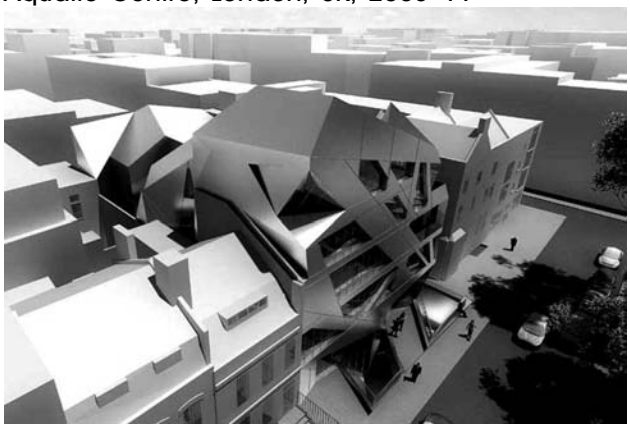

33 – 34 Hoxton Square, London, UK, 2008 tbc

Pierres Vives, Montpellier, France, 2002–11

Midlle East Centre, Queen's College, Oxford, UK, 2008

J.S.Bach Chamber Music Hall, Manchester, UK, 2009

Dorobanti Tower, Bucharest, Romania, 2008–13

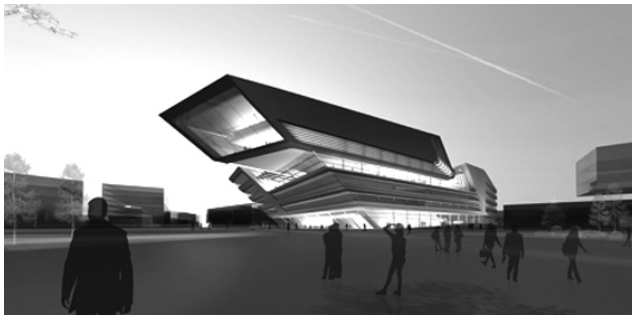

University of Economics & Business, Beč, Austrija, 2008–12

Szervita Square Tower, Budapest, Hungary, 2006–10 tbc

Lilium Tower, Warsaw, Poland, 2007–12, tbc

Museum & Cultural Centre, Vilnius, Lithuania, 2008–10 tbc

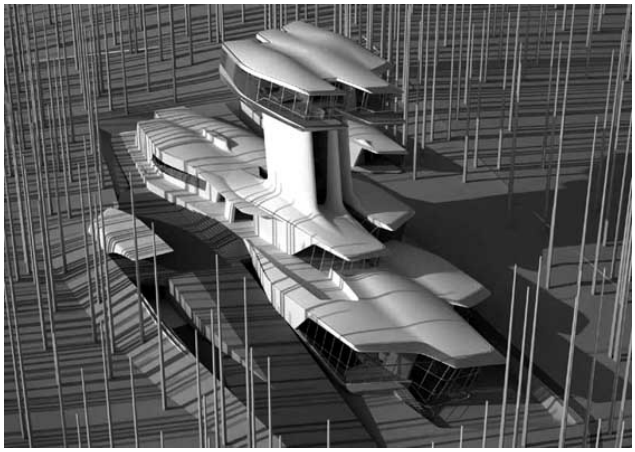

Capitol Hill Residence (Barvikha), Moscow, Russia, 2006–10 tbc

Innovation Tower, Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong, China, 2007–11

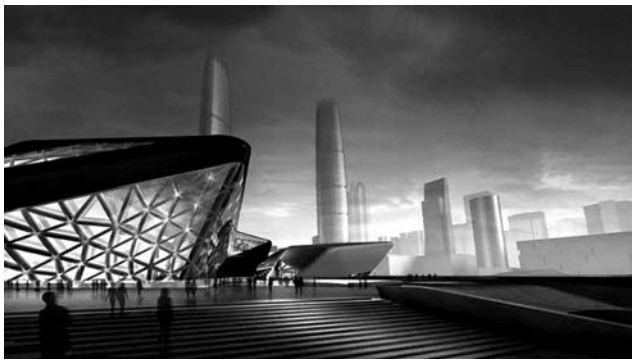

Guangzhou Opera House, Guangzhou, China, 2003–10

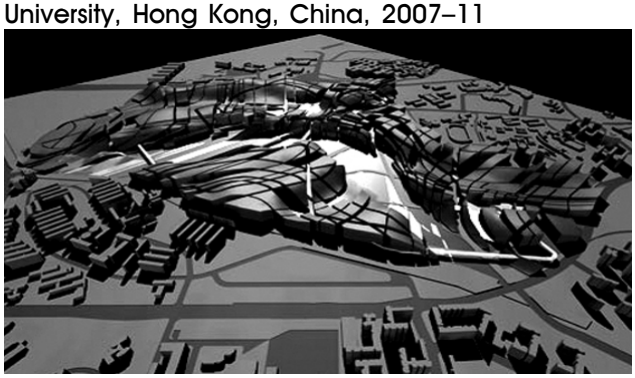

One–north Masterplan Singapore, Singapore, 2001–21

Dongdaemun World Design Park, Seoul, Korea, 2008 tbc

Hotel's Dellis Cay Turks and Caicos Islands Caribbean, 2009 tbc

Farrer Court Towers, Singapore, 2008, tbc

Burnham Pavilion, Millenium Park, Chicago, USA, 2009

Evelyn Grace Academy, London, UK. 2010

The Eli and Edythe Broad Art Museum, East Lansing, USA, 2007–10

MULTIFUNKCIONALNI OBJEKAT NA OBALI SAVE LOKACIJA: BEOGRADSKO BRODOGRADILIŠTE

Master projekat
Aleksandar Brkić dipl.ing.arh.

Bivši polaznik našeg pripremnog kursa za studije arhitekture (Generacija 2003/4), arhitekta Aleksandar Brkić, odbranio je sa maksimalnom ocenom na Beogradskom Arhitektonskom fakultetu svoj Master projekat sa temom: Multifunkcionalni objekat na obali Save, Lokacija: Beogradsko brodogradilište. Imajući u vidu veoma uspeli pristup jednoj aktuelnoj i kompleksnoj problematici, veza–noj za, do sada u mnogome zapostavljen, izlazak grada na reke, objavljujemo sa zadovoljstvom ovaj rad verujući da će predstavljati valjan putokaz svima koji uspeju da se probiju do ove, poslednje tačke redovnih studija. Arhitekti Brkiću čestitamo na uspehu i želimo puno sreće na doktorskim studijama koje ga željno očekuju.

Osnovni koncept projekta

Aktiviranjem priobalja Save ili Dunava, Beograd bi izašao na reku kako sa poslovnim funkcijama tako i sa stambenim i mnogobrojnim pratećim sadržajima.
Za poslovne sadržaje rečna obala je ideal–na lokacija jer poseduje mnoštvo prednosti u odnosu na starogradsko jezgro, prvenstve–no kada su u pitanju velike trgovine, kan–celarije il tržni centri. Lak pristup, dovoljno parking prostora, kao i dopunska veza sa vodenim saobraćajem čine ovo područje, a posebno zonu Beogradskog brodogradilišta, izuzetno gragocenom i atraktivnom.
Interpolacija stanovanja u poslovne zone se ostvaruje pretežno preko hotelskih sadržaja odgovarajućih kapaciteta, koncipiranih tako da se njihovi delovi mogu iznajmljivati i na duže vreme.
Socio–kulturni sadržaji podrazumeveju rekre–aciju, obrazovanje, sport i kulturu kao četiri ključna faktora u procesu kompletiranja lokacije.
Detaljnijom analizom projektne i planske dokumentacije kao I konteksta postojeće urbane strukture lokacije uključujući i kom–parativne primere iz savremene arhitekture zaključeno je da je jedna od mogućnosti kombinovanja svih ovih sadržaja realizacija jednog ili više: MULTIFUNKCIONALNIH obje–kata velikih tehničkih mogućnosti i kapa–citeta, na šta je usmerena i tema ovog Master projekta.

Projektovani objekat je podeljen u tri zaseb–ne, ali medjusobno dobro povezane celine.
1 – Prva celina je sportsko–rekreativna i sadrži 2 terena /hale/ sa svom potrebnom pratećom opremom: svlačionice sa tuše–vima, tribine, lože, caffe bar, info pult i par kancelarija. Ovaj blok finansijski funkcioniše nezavisno od ostalih celina.
2 – Druga celina je tržni centar koji je loci–ran na četiri nivoa. Na prvom nivou /podrum/ nalaze se bowling, kuglana i manje frekventne prodavnice. Drugi i treći nivo su namenjeni širokoj potrošnji, dok su na četvrtom caffe barovi, restorani, bioskopi i drugi vidovi zabave.
3 – Treću podcelinu čini hotel, koji je smešten u kuli visine 24 sprata.

Poseban kvalitet rešenja je u arhitektonskom oblikovanju koje je inventivno i elegantno sa kulom kao dobro izbalansiranim visinskim re–perom koji markira položaj centra i uklapa se globalnu siluetu šireg područja.

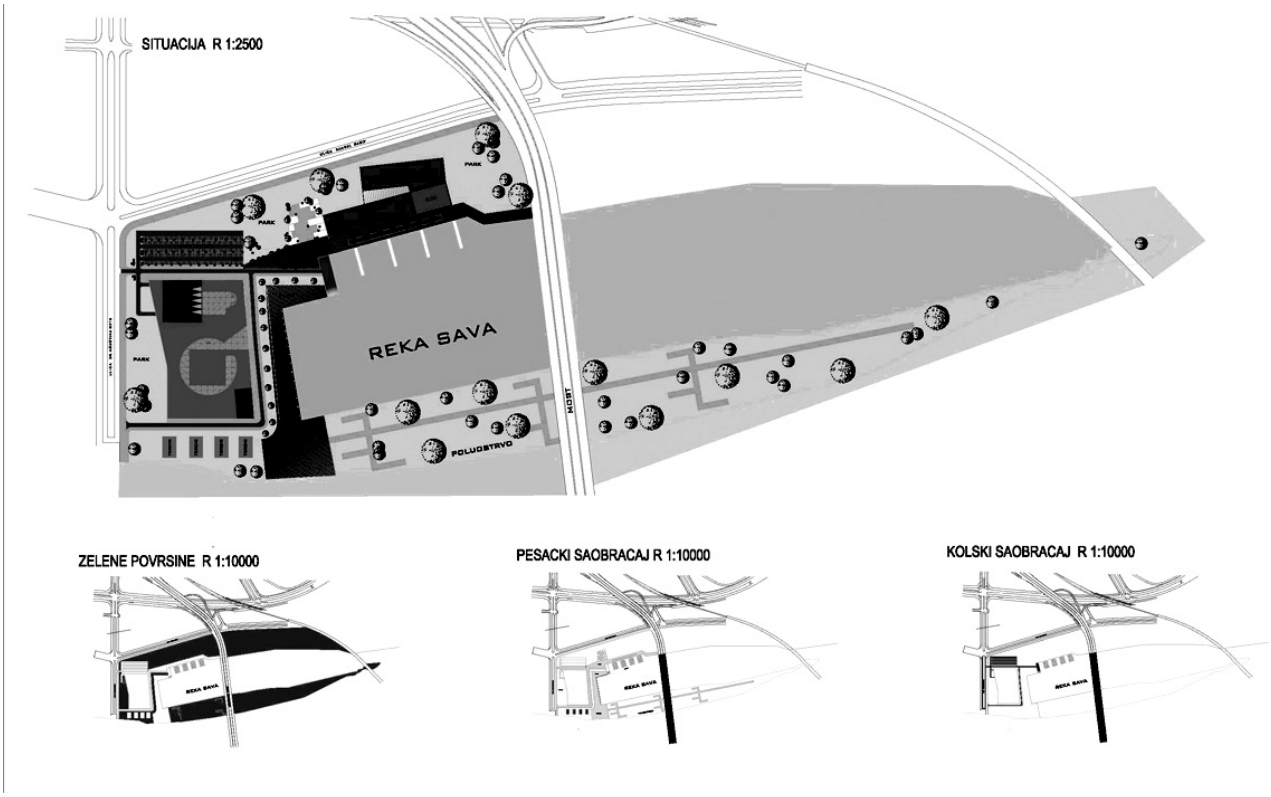
SITUACIJA R 1:2500
REKA SAVA
PARK
POLUOSTRVO
MOST
ZELENE POVRSINE R 1:10000
PESACKI SAOBRACAJ R 1:10000
KOLSKI SAOBRACAJ R 1:10000

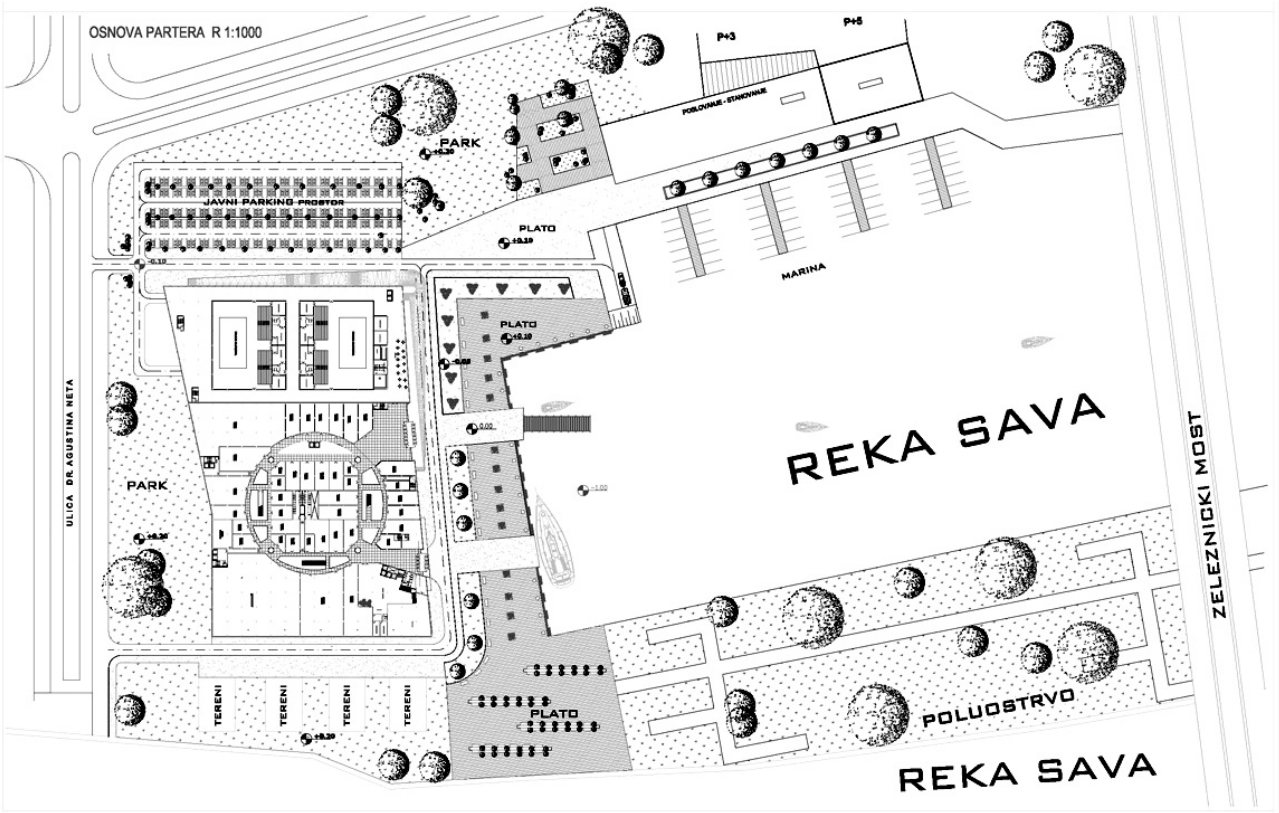
OSNOVA PARTERA R 1:1000
P+3
P+5
PARK
JAVNI PARKING PROSTOR
PLATO
MARINA
ULICA DR. AGUSTINA NETA
REKA SAVA
ZELEZNICKI MOST
TERENI
POLUOSTRVO
REKA SAVA

Osnove

OSNOVA PODRUMA R 1:500

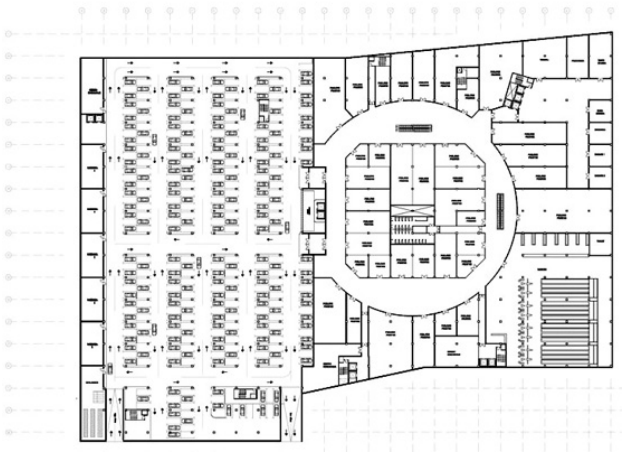

OSNOVA PRIZEMLJA R 1:500

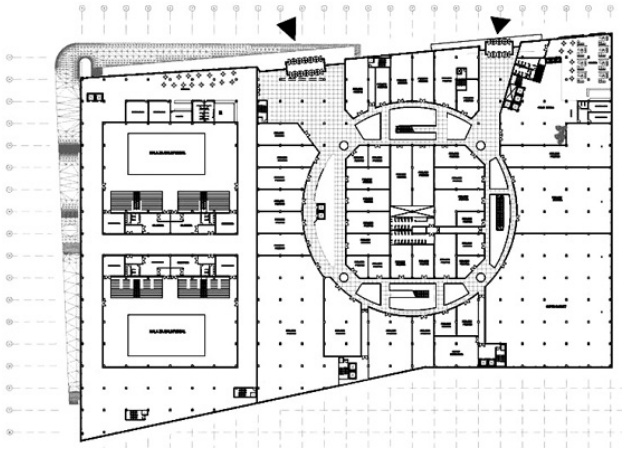

OSNOVA 1 SPRATA R 1:500

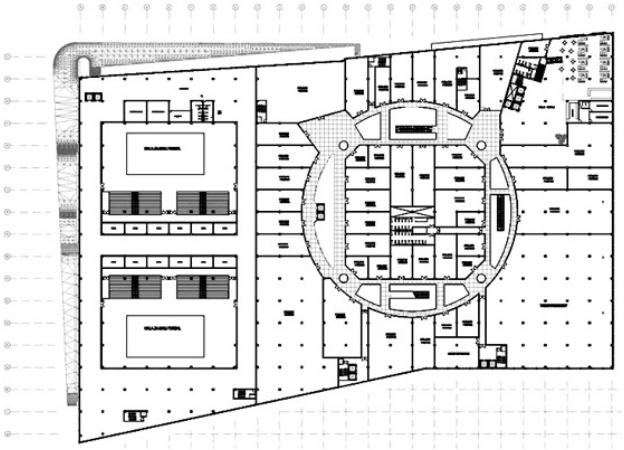

OSNOVA 2 SPRATA R 1:500

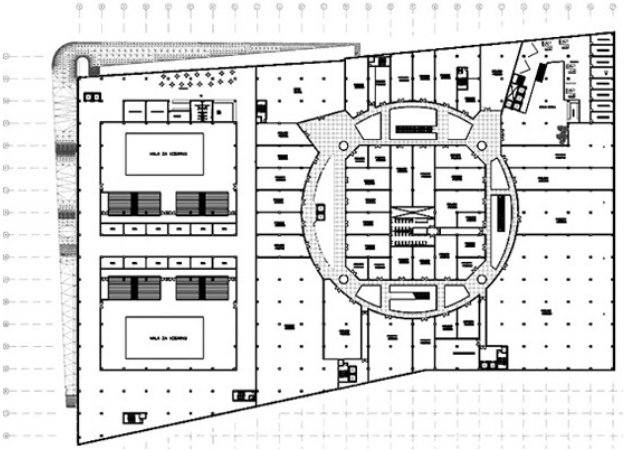

OSNOVA 3 SPRATA R 1:500

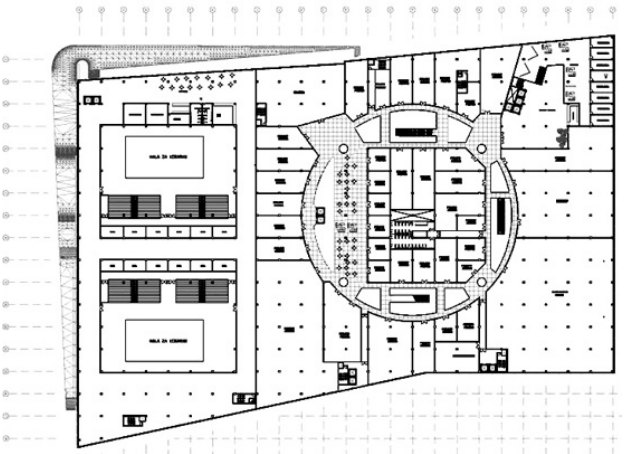

OSNOVA TIPSKOG SPRATA HOTELA R 1:150

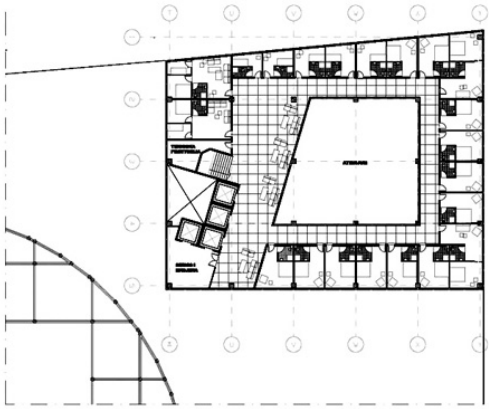

PRESEK 1-1 R 1:500

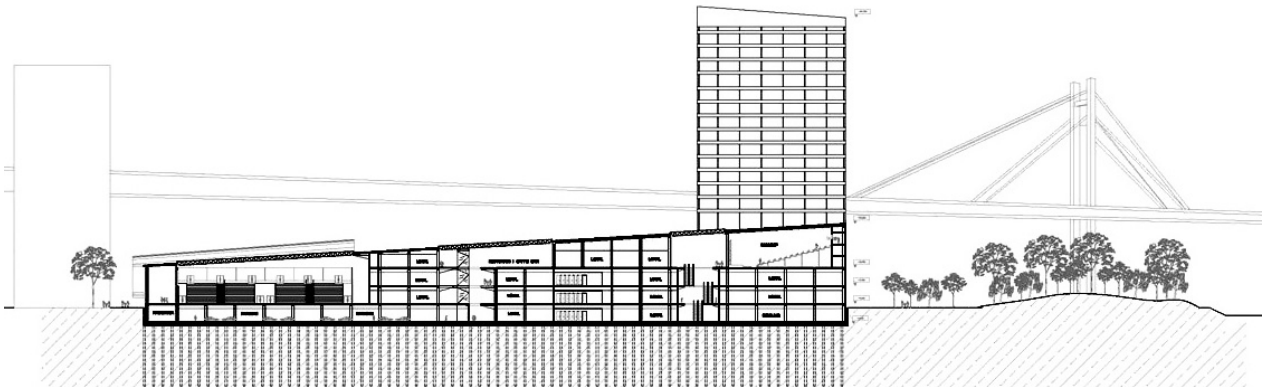

PRESEK 2-2 R 1:500

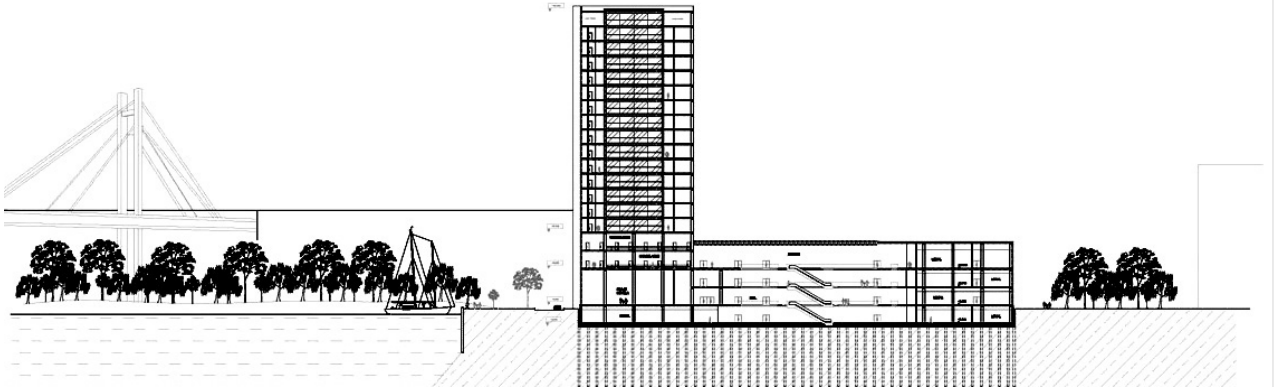

ISTOCNI IZGLED 1 R 1:500

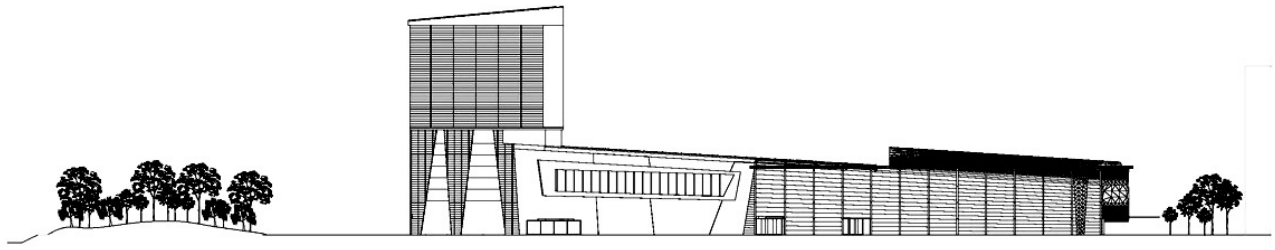

ISTOCNI IZGLED 2 R 1:500

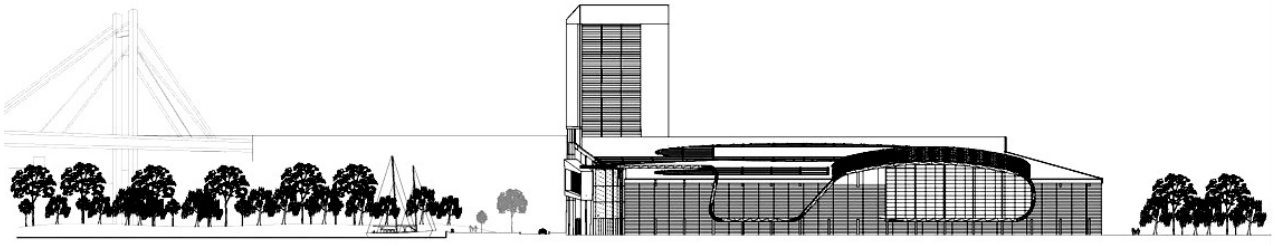

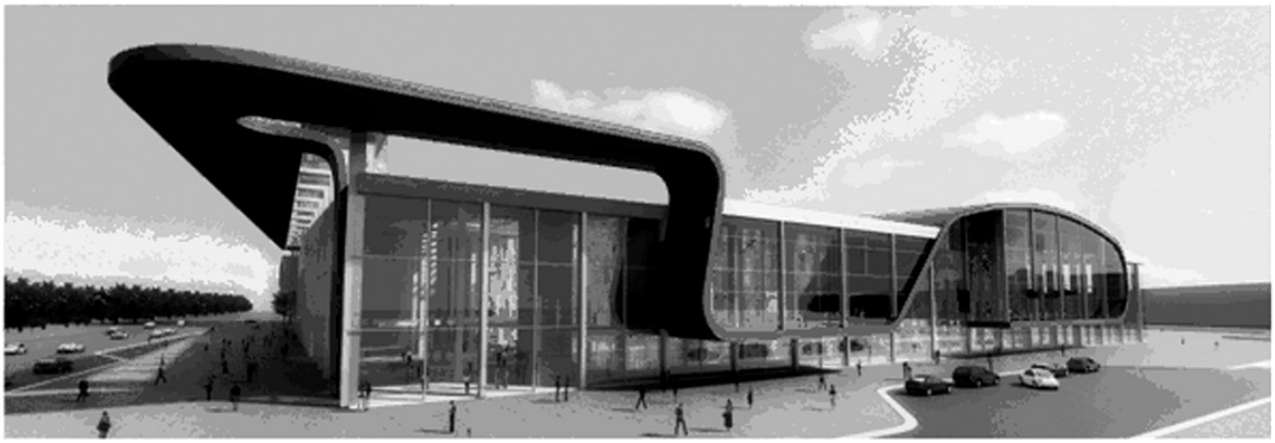

ARHITEKTI–SLIKARI: ARH. MARIJA CARAN, NOĆ U GRADU

TURISTIČKI CENTAR NA SREBRNOM JEZERU, VELIKO GRADIŠTE

(Konkursni rad) 2009

Đorđe Alfirević

Bojana Stanković

Bojan Stević

Đorđe Nikolić

Dušan Trifunović

Predrag Marković

- k o n c e p t

Osnovna zamisao turističkog centra sa temom «Srbija na dlanu» je u formiranju prepoznatljive prostorne celine inspirisane motivima iz života, umetnosti i narodnog graditeljstva Srbije.

Uzori su u delima istaknutih srpskih umetnika (*Save Šumanovića, Ljube Ivanovića*) i autentičnim prostornim celinama *Tešnjara, novopazarske čaršije, zaseoka Bebića luke i manastirskih kompleksa*, koji najizrazitije predstavljaju graditeljski duh Srbije.

Sava Šumanović

Zaselak Bebića Luka

Ljuba Ivanović

Manastir Studenica

- p r o s t o r n a o r g a n i z a c i j a

Područje je podeljeno na pet ambijantalnih celina: *čaršiju (A), ravničarski deo (B), brdsko-planinski deo (C), crkvu sa okruženjem (D)*, koji su štitasto raspoređeni po obodu lokacije i prema postojećoj topografiji terena i središnji deo lokacije koji je predviđen za *izletište (E)*,

Kretanje kroz kompleks je kružnog karaktera, u vidu šetališta sa koga se mestimično pružaju vizure ka jezeru i koje povezuje ambijente u celinu.

A) Č a r š i j a

Zaravnjeni plato iza postojećih objekata, planiran je kao ambijent čaršije, koja bi bila komercijalno-edukativni centar. Organizovana je i oblikovana po uzoru na novopazarsku čaršiju, Tešnjar i crteže akademika Ljube Ivanovića.

Od sadržaja su predviđene: zanatske radionice, prodavnice, prostori za skupove, izlaganje i prodaju rukotvorina. Etno-restoran je u zapadnom delu celine sa pristupnim platoom i izdvojenim parkingom.

B) R a v n i č a r s k i d e o

U severnom delu lokacije je ambijent ušorene vojvođanske ulice, po uzoru na slike Save Šumanovića. Sadrži objekte u nizu sa izduženim dvorištima i ekonomskim delom u pozadini, koji se pretapa u zelenilo izletišta. U istočnom delu je objekat konjušnice i galerija naivnog slikarstva.

C) B r d s k o - p l a n i n s k i d e o

Prostorna organizacija zaštićene ambijentalne celine Bebića luke kod Valjeva, je poslužila kao inspiracija prilkom koncipiranja brdsko-planinskog dela. Paviljoni su zbijenog tipa sa vizurama koje se pružaju u pravcu jezera i izletišta. Oblikovanje celine je u skladu sa duhom autentičnih objekata, uz korišćenje savremenih materijala.

D) C r k v a s a o k o l i n o m

Ambijent crkve je lociran u istočnom delu kompleksa, bliže raskrsnici. Nastao je po uzoru na organizaciju manastirskih kompleksa i prostornu šemu *"krsta u krugu"*. Crkva je izdignuta na plato, kako bi dominirala u neposrednom okruženju. Svedenog je izraza i savremene interpretacije tradicionalnih materijala.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТАР - СРЕБРНО ЈЕЗЕРО

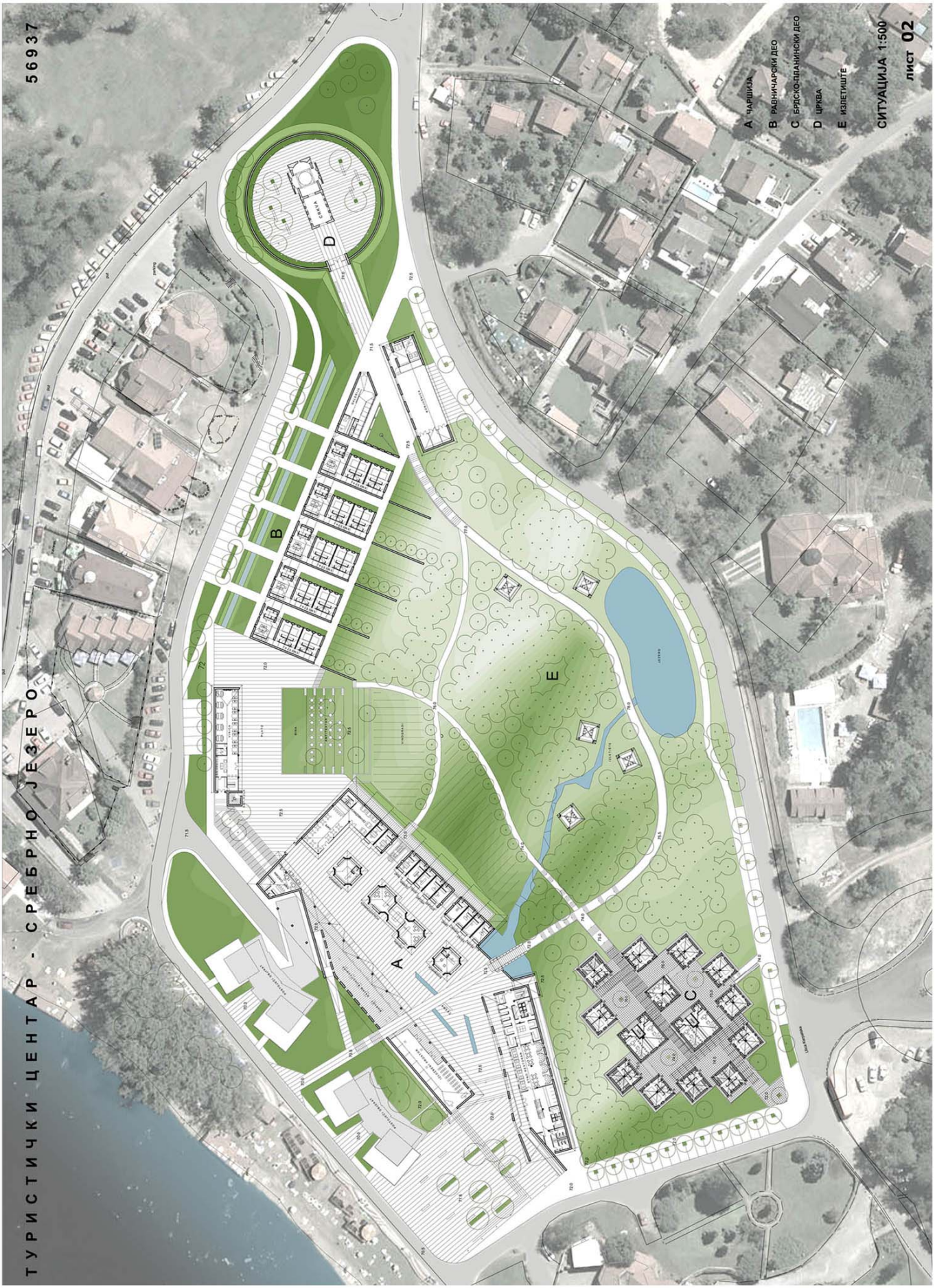
ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТАР - СРЕБРНО ЈЕЗЕРО
56937
A ЧАРШИЈА
B РАВНИЧАРСКИ ДЕО
C БРДСКО-ПЛАНИНСКИ ДЕО
D ЦРКВА
E ИЗЛЕТИШТЕ
СИТУАЦИЈА 1:500
ЛИСТ 02

56937
ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТАР - СРЕБРНО ЈЕЗЕРО
list 04
ЧАРШИЈА ОСНОВА СПРАТА R=1:200
72.5
72.0
74.0
1
2

72.0
75.0
74.0
76.0
75.0
74.0
76.0
72.0
75.0

башта
башта
башта
башта
башта
72.0
72.0
72.0
смештај
смештај
смештај
смештај
смештај
галерија

In memoriam
Arhitekta ALEKSANDAR–BACKO GLIGORIJEVIĆ (1921–2009)

Napustio nas je još jedan veoma drag i po–štovan kolega iz naše generacije 1951, ugledni arhitekta Gospodin Aleksandar – Ba–cko Gligorijević. Živeli smo u istom delu grada, ali smo se retko vidjali. Svaki je išao nekim svojim putem i da nije bilo naših mesečnih sastanaka na koje je dolazio kad mu je zdravlje dopuštalo, susreti bi nam bili još redji. Tih, gospodstven, prijatan, nena–metljiv, kao da je zalutao u ovu našu džibersku sredinu u kojoj je ipak uspeo da opstane i da ostavi značajan profesionalni trag.

Aleksandar Gligorijević rodjen je 1921. god., a diplomirao 1956. god. na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu. U periodu 1956–63 g. radio je u birou arhitekata Dragiše Brašo–vana i Stanka Kliske "Savremena arhitektura" u Beogradu, a onda je prešao na radno mesto Glavnog inženjera u poznati projektni biro "Modul" gde je radio od 1963. do 1967. god. Konačno prelazi u ne manje poznati projektni biro "Osnova", gde kao Glavni inženjer i projektant ostaje od 1967. do 1986 god. a onda odlazi u penziju i otvara svoju privatnu praksu. Na prvi pogled to je sve, ali je teško opisati kakav se plodan i uspešan rad krije iza ovog tihog I diskretnog gospodina koji se nikada nije otimao za fukcije i priznanja. U većini svojih radova, Arh. Gligorijević se opredeljuje za neobrutalistički tretman koji se odlikuje prirodnim materijalima (beton, opeka) slično ranom stvaralaštvu engleskih neobrutalista Smithsonovih, Stierlinga i Gowana, iskrenom arhitekturom iz čijeg se eksterijera daju naslutiti unutrašnji sadržaji, kao i racionalnim konceptom karakterističnim za sve faze Internacionalnog stila. U poznijim radovima Arh. Gligorijević se logično uključuje u toko–ve Pozne Moderne, preko skulptoralno na–

Arh. Aleksandar Gligorijević: Hotel u Zavidovićima, Prednji izgled

glašene, prvenstveno sekundarne plastike, uz oslanjanje na arhitektonski postupak ranog Kenzo Tangea i Kunio Majekawe.

U mladosti Arh. Gligorijević je bez svoje krivice prošao kroz stravične situacije o kojima nije rado pričao, a iz kojih je izišao kao težak invalid. Mnogi bi se slomili, ali on nije! Glava mu je bila u torbi, ali je preživeo, pobedio i ostvario jedan dug, bogat i u svakom pogledu sadržajan život.

A daleki odjeci strahota kroz koje je u mladosti prošao, mogu se naslutiti iz poslednjeg oproštaja Udruženja pripadnika Jugoslovenske vojske u otadžbini 1941–45 sa svojim uvaženim članom:

Слава и хвала саборцу и сапатнику

АЛЕКСАНДРУ ГЛИГОРИЈЕВИЋУ БАЦКУ
дипл. инжењеру архитектуре

добровољцу Југословенске краљевске војске у рату 1941. године, припадику ЈУРО 501, осуђенику на смрт од стране Титових инквизитора.

Удружење припадника Југословенске војске у отаџбини 1941 - 1945.

1109000040Б

Mislimo da ovome zaista nije potreban nikakav komentar. U ime svih kolega sa godine, zbogom dragi I cenjeni Kolega! (M.Č.)

In memoriam
SLAVKO ODAVIĆ, ARHITEKTA
(1932–2008)

Iznenadna smrt našeg cenjenog kolege I ispisnika, arhitekte Slavka Odavića ožalostila nas je i potresla. Bio je čovek sa najvišim prosekom ocena u generaciji, prvi je diplomirao, ostvario niz izuzetnih realizacija, dobio nagradu za životno delo "Djordje Tabaković" za 2004 god. Jednom rečI, bio je značajno ime u našoj arhitekturi a sada je otišao i on. Tanji nam se generacija i tužni smo zbog toga...

Arh. Slavko Odavić rodjen je 1932. u Vršcu, gde je i maturirao 1951. Na Arhitektonski fakultet u Beogradu upisao se 1951, a diplomirao je u rekordnom roku 1956. Po završetku studija, kao stipendista odlazi u Sarajevo gde započinje projektantsku praksu u birou "Arhitekt", potom u Institutu za stambenu izgradnju kod prof. Jahiel Fincija, a nakon dve godine prelazi u Gradjevinsko odeljenje Vojne pošte Sarajevo. U Novi Sad dolazi 1962 god. i zapošljava se u projektnom birou "Arhitekt" u kome radi do penzionisanja 1996 god.

Na njegovo stručno formiranje presudno je uticao praktičan rad, najpre u Sarajevu, a potom u Ljubljani. Kao mladom arhitekti koji je došao iz Beograda u novu sredinu, pružena mu je mogućnost da se upozna sa delima sarajevske i zagrebačke arhitektonske škole. Dve godine rada u birou prof. Stanka Kristla, poznatog ljubljanskog projektamta i

eksperta za zdravstvene ustanove, pomogle su mu da proširi znanja iz ove oblasti. Promena sredine i razmena iskustava učinile su ga bogatijim i sigurnijim u formiranju sopstvenog arhitektonskog izraza koji je posebno prepoznatljiv na brojnim objektima nastalim u novosadskom birou "Arhitekt".
Karakteristike Odavićeve arhitekture su fleksibilnost i funkcionalnost rešenja, racionalnost u korišćenju prostora i humanost u tretmanu celine i detalja. Svakom projektnom zadatku posvećivao je pedantnu profesionalnost, znanje i iskustvo negujućI "slovenačku školu" u pristupu projektovanju zdravstvenih ustanova. Isticao se perfekcijom u razradi složenih medicinskih zahteva u odnosu na arhitektonska rešenja i komunikacione barijere. U Novom Sadu i okolnim mestima projektovao je više stambenih i industrijskih objekata, poslovnih i javnih zgrada. Posebna dostignuća ostvario je projektovanjem zdravstvenih objekata od kojih se volumenom i kvalitetnim prostornim rešenjima ističu domovi zdravlja na Limanu u ul. Z.O.Vuka, porodjajni blok Klinike za ginekologiju i akušerstvo i zgrada Poliklinike u Novom Sadu. Za realizaciju Doma zdravlja na Bistrici 1986. god. dobio je Oktobarsku nagradu Novog Sada. 2004. god. za ukupno životno delo dobio je najvišu vojvodjansku nagradu za arhitekturu "Djordje Tabaković", što ga je svrstalo u sam vrh vojvodjanskih i srpskih arhitekata.

Slavko Odavić: Poliklinika u Novom Sadu

Izdavač časopisa: "ARD", Centar za unapredjenje arhitektonskog projektovanja i istraživanja, Beograd, Zmaj Ognjenog Vuka 4. Tel. (011)36.91.787. Email: canak.mih@sbb.rs . Urednik: Dr. Mihailo Čanak, d.i.a.

Ovaj broj je umnožen u 150 primeraka i distribuira se besplatno svim bivšim polaznicima našeg Pripremnog tečaja za studije arhitekture, kao i prjateljima Centra, Beograd, februar 2010